

TÖRTÉNETI FELTÁRÁS TANULMÁNY

A helyi identitás és közösség erősítése
Drávafok térségében

Támogatást igénylő:
Baranya Megyei
Önkormányzat

SZÉCHENYI

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFEKTÉS A JAVOBI

2022.

1. TÉRSÉG TÖRTÉNETI ÁTTEKINTÉSE

A konzorciumi települések területe kevésbé tartoznak a térség központi településeinek közvetlen vonzaskörzetébe. A Dráva folyót kísérő síkság, amely a nagyrészt sík térfelszín ellenére is a változatos táj, erdőkkel, fás legelőkkel, vizes rétekkel, holtágakkal és tavakkal.

Az ország és Baranya megye egyik ismert tájegysége, az Ormánság. A térség jellemzően aprófalvas, a kis lélekszámú települések egymástól nem túl nagy távolságra helyezkednek el. Ebből adódóan a közúthálózat is meglehetősen sűrű, eltérő minőségű utakkal. A térség gazdasági és társadalmi szempontból is komoly nehézségekkel küzd. Jelentős a munkanélküliség, az elvándorlás és a lakosság elöregedése is. A térség településein több nemzetiség él együtt: az ormánsági magyarok, horvátok és a roma közösségek.

A leszakadás, a szegregációs folyamatok és a kedvezőtlen gazdasági helyzet számtalan korábbi gazdasági, társadalmi és környezeti tényezőre vezethető vissza. A kedvezőtlen folyamatokat az elmúlt évtizedekben sem sikerült megállítani. A települések önmaguk az esetek többségében nem képesek e kedvezőtlen folyamatokat kezelni és fejlődési pályára állni. Az ipar hiánya miatt az alapvetően kedvező természeti és kulturális adottságokkal bíró terület eltartó képessége alacsony.

A táj változatos, de a korábbi folyószabályozás eredményeképpen a Dráva-sík egyre jobban kiszáradt. A mellékágak és holtágak egy része elvesztette a kapcsolatát a Drávával, ez jelentősen befolyásolja a terület mezőgazdaságát. A természeti, környezeti adottságok elvileg változatos mezőgazdasági tevékenységet tesznek lehetővé. A terület lakossága száma folyamatosan csökken. Ennek oka az elvándorlás, az elöregedés és az alacsony születésszám. A fiatalabb, mobilabb, képzettséggel és szakmával rendelkezők vándorolnak el. Ez még inkább növeli a térségben élők hátrányos helyzetét. A helyi munkalehetőségek hiánya néhány településen drámai méreteket ölt. Bár a térség foglalkoztatási mutatói az elmúlt években a közfoglalkoztatás hatására némileg javultak, ez azonban komoly strukturális változásokat nem eredményez, a mezőgazdasági tevékenységek mellett az egyéb termelőtevékenységek szinte teljesen hiányoznak.

Nincsenek nagyfoglalkoztatók, és a középvállalkozói szféra is minimális. A közszolgáltatások a legtöbb esetben csak a térség nagyobb településein érhetőek el. Az ormánsági terület nem rendelkezik intenzív gazdasági, társadalmi és kulturális kapcsolatokkal Horvátországgal. Összességben elmondható, hogy bár a járás súlyos strukturális hátrányokkal küzd, az Ormánság olyan természeti erőforrásokkal és turisztikailag is hasznosítható kulturális értékekkel bír, mely megfelelő gazdasági és területfejlesztési stratégiával új fejlődési pályára állíthatja a térséget. Az elmúlt években egyre több turista keresi fel. A terület sok településén maradtak meg a feshett, fakazettás református templomok, amelyek megmentése, felújítása folyamatos, különleges színfolttal gazdagítva a térség turisztikai kínálatát. A kulturális, illetve építészeti örökség mellett egyre jelentősebb azok száma, akik a terület különleges természeti értékeit kívánják megismerni. A Dráva, a folyót kísérő holtágak és tavak, a ritkaságnak számító vízparti, vízi élőhelyek flórája és faunája ezt a lehetőséget kínálja.

A térség régóta lakott. Története szorosan összefügg a szomszédos kisváros, (járásszékhely település) Sellye történetével.

Sellye első írásos említése 1292-ből való. A települést 1332-ben már mezővárosként említik, vásártartási joggal. A térség gazdasági, társadalmi és kulturális központjaként funkcionáló települést a törökök elfoglalták, palánkvárát felégették. Sellye a hódoltság időszakában is a térség gazdasági, közigazgatási és adminisztratív központja volt. A török uralom után Sellye először a Batthyány család, az 1800-as évek elejétől pedig a Draskovich család birtoka. Mindkét főúri család sokat tett a térség és a település fejlődéséért. Draskovich Iván nevéhez fűződik a Sellye központjában található kastély körüli található arborétum létrehozása, amely 1965 óta természetvédelmi terület. A térség központjaként fejlődő Sellyén 1817-ben Bernhard Antal pécsi polgár megépíti a Duna első gőzhajóját, a Carolinát.

Az I. világháborút, illetve a szerb megszállást követő határrendezés következtében Sellye, bár térségi központi jellegét folyamatosan megőrizte, korábbi jelentőségéből veszített, határmenti településsé vált.

2. TÉRSÉG BEMUTATÁSA

2.1. Térség gazdasági helyzete

A Sellyei térség gazdaságának alapvető vonása a modern feldolgozó ágazatok teljes hiánya. Az agrárhagyományokkal rendelkező térségben az elmúlt évszázadban többször is jelentősen átalakult a tájhasználat.

Ipara gyengén fejlett, hagyományosan kézmű- és kisipari tevékenység volt jellemző a területre, majd az 1960-as, 1970-es évek ipari dekoncentrációs törekvései révén jöttek létre telephelyek, amelyek műszergyártással (GANZ Művek), vegyipari tevékenységgel foglalkoztak, illetve a mezőgazdasági kollektivizálást követően melléküzemágak kezdtek könnyűipari (textil)- és élelmiszeripari tevékenységet.

A térség fejlődését kezdetektől fogva meghatározta a mezőgazdaság. Bár a rendelkezésre álló földek gyengébb minőségűek a megyei átlagnál, ennek ellenére az országos híró vajszlói dinnyét itt termesztik, továbbá számos zöldségféle, köztük legnagyobb arányban a burgonya, valamint gyógynövény (galagonya, csipkebogyó, csalán, kamilla) kerül innen szárítás után piacokra. Az állattenyésztés (sertés, baromfi, méhészet) is hangsúlyt kap a térségben, viszont a primer szektor döntő hányadát az erdőgazdálkodás jelenti. Az és a hozzá kapcsolódó fafeldolgozás határozza meg a kistérség gazdasági profilját.

A vállalkozások tevékenységi körét tekintve a mezőgazdasági tevékenység dominanciája kitűnik, hiszen több, mint duplája az ipari tevékenységet folytató vállalkozásoknak. Természetesen a szolgáltató szektor túlsúlya alapvető követelménynek tekinthető.

A nagyobb települések kiemelkednek vállalkozásaik és központi funkcióik által a kistérség települései közül, ilyen az egyetlen városi ranggal rendelkező Sellye, valamint Vajszló, Felsőszentmárton, Hegyszentmárton, Csányoszró és Drávafok községek.

A működő vállalkozások többsége egyéni (kényszer) vállalkozás, melyek 1990 után jöttek létre, ilyenek az erdőgazdálkodáshoz kapcsolódó fafeldolgozók jelentős része, köztük az Unic-Fagus Kft, valamint a burgonyatermesztéshez kapcsolódó jelenleg nem üzemelő termékfeldolgozó Burgonyaphely Kft., a Samato vegyipari vállalkozás, illetve az építőipari vállalkozások zöme.

A turisztikai látnivalók közül a Duna-Dráva Nemzeti Park térségre eső része érdemel említést különleges növény- és állatvilága miatt, valamint ritka növényei révén meg kell említeni a Sellyei Arborétumot, az épített környezet egyediségét pedig Kiss Géza Ormánsági Múzeum és Skanzen szemlélteti.

Említést érdemelnek az ormánsági kazettás templomok Drávaiványiban, Kóróson és Adorjásán, valamint Kiss Géza ormánsági fejfagyűjtemény Kákcíson, a sellyei Draskovich-kastély, a drávafoki Fodor-kúria, a magyartelki Országk-kastély.

A turisták számának és az eltöltött vendégéjszakák számának növekedését remélve került megépítésre a kistérségben a sellyei termálfürdő, valamint biztosít kellemes kikapcsolódást a kistérség egyetlen szőlőhegye a Villány – Siklós Borút nyugati határán található Hegyszentmártonban.

2.2. Térség infrastrukturális helyzete

Baranya megye aprófalvas településszerkezete és a domborzat változatossága alapvetően befolyásolja a közlekedési kapcsolatok kiépülését, közúti elérhetőségét. A térséget a közlekedési infrastruktúra színvonalának és kiépítettségének kritikán aluli minősége jellemzi. Az úthálózat a városok és a kisebb mikrotérségi központok felé irányuló szerkezetet mutat. A települések közötti kapcsolattartást nehezíti a kistérségben a zsáktelepülések magas aránya, amelyek hátrányban vannak a csomóponti fekvésű, illetve áthaladó úttal rendelkezőkkel szemben.

A térséget az országos és megyei közúthálózatba nem kapcsolja főközlekedési út, kelet-nyugati irányba az 5804-es, észak-déli irányba pedig az 5805 és az 5801-es út biztosítja a települések elérését. A kisebb településeket alacsonyabb rendű utak kapcsolják össze.

Alapvető problémát jelent a közlekedési kapcsolatok egyoldalúsága: délről az országhatár a kistérség teljes határszakaszán átjárhatatlan.

Vasúti infrastruktúra tekintetében sem tekinthető könnyen megközelíthetőnek a terület. Az országos fővonalak elkerülik a kistérséget, csupán helyi vonatközlekedéssel rendelkező hálózat romjai maradtak meg.

Bezárásra került Középrigóc–Sellye, majd a Sellye-Villány vasúti pálya. Jelenleg egyedül a Sellye–Szentlőrinc vonal biztosítja az összeköttetés a megye- és régióközponttal.

Vezetékes ivóvíz ellátás a mai napig sem éri el a 90%-nál magasabb mértéket.

A szennyvízcsatorna hálózat kiépítettsége rendkívül gyér, hiszen mindössze a térség központja, Sellye rendelkezik kiépített csatornahálózattal.

A vezetékes gázhálózatba bekötött lakások aránya rendkívül alacsony értéket mutat, köszönhetően a hagyományos fűtési módok preferálásának, amely a természeti adottságok egyenes következményének tekinthető.

Az infokommunikációs infrastruktúra jelenléte és kiépítettsége alacsony szintű. A telefon főállomások, kábeltelevíziós előfizetések, internet előfizetések számát tekintve szintén lemaradás tapasztalható, köszönhetően a jövedelmi és képzettségi viszonyoknak.

2.3. Térség társadalmi helyzete

A térségi központban, a térség egyetlen városában, Sellyén él a népességnek 20%-a. A térség 38 települése közül mindössze ötnek a lakosság száma haladja meg az 500 főt, ezáltal a települések, népességüket tekintve pedig közel fele él 500 főnél alacsonyabb lélekszámú községben, így méltán nevezhető aprófalvas területnek a kistérség. A népsűrűség mindössze 32 fő/km² (az országos átlag egyharmada), ami a vidékies jelleg egyik mérőszáma.

A népesség társadalmi helyzetének megítélését szolgáló mutatók közül a népességszám változása alapvető jelentőségűnek mondható. A rendszerváltást követően a térségben a természetes fogyás, valamint a vándorlási veszteség eredményeként népességszám csökkenése tapasztalható.

A jelentős népességcsökkenés demográfiai problémák előidézője lehet, egyrészt az aprófalvak elnéptelenedéséhez, másrészt az etnikai kompozíció átrendeződéséhez vezethet.

A lakosság etnikai összetételét figyelembe véve a cigány lakosság magas aránya szembetűnő, hiszen a kistérség lakóinak közel 15%-a tartozik ehhez a csoporthoz, amely a megyei átlagot messze felülmúlja.

Az egészségügyi ellátás tekintetében hiányosságokat tapasztalhatunk. Az ellátás alapjait 10 háziorvos és egyetlen gyermekorvos biztosítja a térségben, ami azt jelenti, hogy mindössze

nyolc településen van háziorvosi székhely.

A járóbeteg-szakellátás jelenleg Sellyén koncentrálódik, ahol több szakorvosi (bőrgyógyászati, pszichiátriai, reumatológiai és fizioterápiái, szemészeti, szülészet- és nőgyógyászati, stb.) valamint laboratórium diagnosztikai szakrendelés működik.

A szigetvári kórház látja el a térségből származó hétköznapiabb eseteket hét szakterületen (belgyógyászat, traumatológiai, nőgyógyászat, sebészet stb.), a kritikus és súlyos esetek, illetve speciális kezelést igénylő betegek a megyeszékhely egyetemi klinikáján vagy a megyei kórházban kerülnek ellátásra.

A védőnői szolgálat jól kiépített, a térség körzetekre történő beosztásával valamennyi településre eljut ez az alapvető szolgáltatás.

2.4. Térség szociális helyzete

A térségben a szociális helyzet megítélését szolgáló mutatók rendkívül kedvezőtlen képet mutatnak, amely köszönhető az iskolázottság alacsony színvonalának és a munkanélküliek magas arányának.

A Sellyei térségben az átlagosan elvégzett osztályok számával kapcsolatban csak a 2011-es népszámlálásból rendelkezünk adatokkal, akkor 14 településen haladta meg a statisztikai átlag a nyolc osztályt, és egyedül a kistérség központjában a 9-et. Ezzel szemben négy olyan település van, ahol ez a mutató még a 7,0-t sem érte el.

Az iskolai végzettséghez kapcsolódó foglalkoztatási mutatók szintén elszomorító képet rajzolnak, hiszen a foglalkoztatás nélküli háztartások aránya is igen magas.

A rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben részesülők aránya, a fiatal korosztály magas arányának és az alacsony jövedelmi viszonyoknak köszönhetően a korosztály több mint kétharmadát jelenti.

A köznevelési intézmények tekintetében (óvodák) a térségben az aprófalvas jelleg miatt különösen kézenfekvő módon került előtérbe a társulások feladatellátási forma.

Az általános iskolai ellátás a 38 települése közül 8 településen zajlik.

A koncentrált intézményhálózat és a településföldrajzi viszonyok eredőjeként a térségben a bejáró tanulók aránya meghaladja az 50%-ot.

Az oktatási intézmények igyekeznek az adott társadalmi környezet kihívásainak pedagógiai programjaikban és gyakorlatukban megfelelni, sokszor igen kedvezőtlen infrastrukturális adottságok közepette is.

Az általános iskolát bejező tanulók a térségen belül egyetlen középfokú oktatási intézményben folytathatják tanulmányaikat. Az FVM DASZK Mezőgazdasági Szakképző Iskola és Kollégium a sellyei kastélyban kapott helyet, minisztériumi fenntartású, összetett iskola. Az intézmény általános és szakmai középfokú oktatást nyújt nappali, levelező és esti rendszerben szakiskolai és szakközépiskolai formákban. A képzési irány szerint a képzés növénytermesztési, állattenyésztési és vegyes gazdálkodási ágazatokban folyik.

A tágabban értelmezett oktatásügy egyik feltűnő hiányossága, hogy jelenleg a térségben bölcsőde egyetlen működik.

Kedvezőbb a helyzet az egyéb szociális ellátás területén, hiszen az étkeztetésben és házi segítségnyújtásban, a lakossági igényektől függően, a települések szinte mindegyike részt vesz. Hasonlóan jó arány tapasztalható a gyermekjóléti és családsegítő szolgálatok működésében települési viszonylatban. A térség valamennyi településén biztosított mind a gyermekjóléti, mind a családsegítői ellátás.

2.5. Foglalkoztatási helyzet

A Sellyei térség foglalkoztatási mutatói rendkívül kedvezőtlennek tekinthetők, melynek alapja az igen alacsony aktivitási ráta, amely a munkaerőpiacon jelen lévő lakosság számarányát határozza meg.

A munkanélküliek számával kapcsolatban egymástól eltérő adatok lelhetők fel, és ezek között jelentős különbségek adódnak, amit részben szezonális ingadozások, részben az eltérő számbavétel eredményez.

A munkanélküliek nemek szerinti megoszlásában a férfiak nagyobb arányú jelenléte tapasztalható, a pályakezdők esetében ez az arány kisebb mértékben csökken, viszont a tartós munkanélküliek esetében hasonló mértékű növekedés tapasztalható.

Azáltal, hogy a térségben a nagyfoglalkoztatók (250 főnél több munkavállalót alkalmazó vállalkozások) teljesen hiányoznak és az 50 főnél több alkalmazottal rendelkező vállalkozások

száma is csekély, közcélú foglalkoztatásukkal meghatározó foglalkoztatóknak számítanak az önkormányzatok.

3. AZ ORMÁNSÁG

Ahhoz, hogy megértsük a térség társadalmi-gazdasági és demográfiai történéseit, elengedhetetlen, hogy megismerjük az Ormányság tájegység múltját.

Az Ormányság, vagy ahogy az itteniek mondják: az Ormányság első sorban néprajzi, második sorban földrajzi fogalom. Az elnevezés már a 12. századi oklevelekben előfordul.

A helyi szállóige szerint „Az Ormányság addig tart, ameddig a bikla ér!”. Ez azt jelenti, hogy az ormánysági asszonyok a biklá-nak nevezett hagyományos, több alsószoknyából álló népviseletet hordják, tehát amelyik településen ez a viselet az a település az Ormánysághoz tartozik.

A tájegységhez tartozó 43 baranyai és 2 somogyi falucskát délről a Dráva folyó, nyugatról részben Somogy megye határolja. Északi és keleti természetes határa nincs, az egyetlen határt az itt élők sajátos hagyományai, szokásai jelentik.

A térség mintegy 80 000 kataszteri holdjával, azaz kb. 570 km² -ével hazánk egyik meghatározó néprajzi területe, bár Kiss Géza néprajzkutató szerint „Olyan kicsi, hogy két nagyobb községet leszámítva 40-80 háznál egy-egy falucska többet nem számlál. Az is elbújik erdők, ligetek, gyümölcsösök mögé, aminek évszázados, óriási körtefái, haragoszöld, méltóságos diófa-koronái úgy ágaskodnak, hogy torony legyen az, aminek bögyekös (öblös), vagy égnek szaladó, sudár teteje kiáll belőle.

Észak-déli irányban 20-25, nyugat-keleti irányban 45 km az a terület, amivel ráborul édesanyjára, a Drávára, melynek rétségei, gürüi (lápjai), illatos fűvű, mindig zöld gyótái (füves térségei) gondos, bőkezű dajkaként táplálták.”

Honnan is ered az elnevezés? Egyesek szerint, mivel szinte minden falu határában van legalább egy, de akár több urma (ormó, domb) is, melynek horbóján (lejtőjén) épültek a faluk, valószínűsíthető, hogy erről, mint jellegzetes vonásról kapta a nevét az Ormányság.

Vannak, akik szerint a térség építészetére jellemző talpasház homlokára előreugró zsuptetőrész ormány elnevezésére eredeztetik, mások az erdő jelentésű török ormán szóból eredeztetik.

Mészöly Gedeon állítása az, hogy az elnevezés az ősi „úr” tőből levezetett, földrajzi neveinkben szokásos -ány, -ény képzővel alkotott ormány szó él ebben a jelentésben, mely alapján az ormánság szót mocsárból kiálló élőföldként magyarázza.

Ezt az elképzelést támasztják alá II. József korabeli katonai térképei, melyek szerint is a terület falucskái ingovánnyal körülvelt ormányokra épültek.

Az itt élőkre mindig is jellemző volt a szegénység, amely nagyrészt a gyenge termőképességű földeknek volt köszönhető. A Dráva folyó közelsége adott alkalmat a halászatra, de arra is, hogy az itt élő emberek életét a sorozatos áradásaival megkeserítse.

Talán mindennek tudható be a sajátos pesszimista életfelfogás, amelynek eredménye az egyke, az erre a vidékre oly jellemző családforma, vagyis az egygyerekes család. Az elmúlt évtizedekben sok szociográfiai kutatásnak volt célpontja az Ormánság.

A lakosság többségében magyar nemzetiségű, bár néhány határszéli faluban a horvát nemzetiségűek vannak többségben. A térség cigány lakossága megközelíti az összlakosság egynegyedét.

A térség elmaradott és elzárt. Az Ormánság kedvezőtlen gazdasági környezetben élte és éli ma is életét. Az infrastrukturális hiányokon túlmenően iparral, komolyabb gazdasági bázissal nem rendelkezik, intézményrendszere gyenge. Jelenlegi gazdasági, társadalmi helyzetét számottevően befolyásolta a határmentiség és a sok évtizedes határövezetté nyilvánítás.

E vidék az ország általános társadalmi és gazdasági fejlődési tendenciájából évtizedeken át kimaradt, s bár kormányunk néha fennhangon emlegeti az Ormánságot, mint az ország egyik leghátrányosabb helyzetű térségét, a kiemelkedésre konkrét, következetes és komoly állami támogatás nélkül semmi esélye az itt élőknek.

4. AZ ORMÁNSÁGI EGYKE

Egyke - tőszámnév, kicsinyítő képzővel. Ha egyetlen gyerekről van szó: játékosan kedveskedő becézés. 1927-ben Magyarországon: egy tragédia kulcsszava. Egyke: egy gyerek, akármi áron egy gyerek, egy és nem több!

Kodolányi János az alábbiakat fogalmazta meg: „Az egyke nagy baj, hogy fogyunk, nagyon nagy baj, de lelkünkben öregsünk, erkölcsünkben sorvadunk – ez tragédia!

Megölik magzataikat az ormánságiak, egykével gyilkolják magukat a baranyai, tolnai, somogysági parasztok. Így védekeznek. Gyilkosaik ellen, akik elvették tőlük a jövőt, a hitüket, hogy kell, hogy lehet, hogy érdemes becsülettel, tisztességgel élni, dolgozni.

Ahol az egyke terjed, ott valami baj van a közélet őszintesége és általában az élet tisztasága körül. Ott a hazugság átítatott mindent. Ember legyen a talpán, aki abban a hazugságbozótban, amely a mi életünket elborította, össze nem omlik.”

A Magyar Néprajzi Lexikon szerint az egyke eredeti népnyelvi jelentésben testvér nélküli egyetlen gyermek. Az irodalomban és a szaktudományban használatos műszó, amely egész életformát jelöl, annak gazdasági-társadalmi hátterével együtt.

A magyar paraszti társadalomban már a 19. sz. közepén elkezdődött a tudatos születésszabályozás, melynek egyik legnevezetesebb területe a Dél-Dunántúl (Baranya, Somogy, Tolna megye) volt.

Az egyke a paraszti életfeltételek és az ezekkel együtt járó életforma, értékrendszer, erkölcs megváltozásában gyökerezik. A földtulajdon megnövekedett értéke, a munkaszervezeti formák és módok változása, az öröklési rend megszilárdulása, az igényesebb élet utáni vágy, valamint a paraszti rétegek új, a vagyon nagysága szerinti újraértékelése mind az egykerendszer kialakulását támogatták.

Miután az egyke mint családforma társadalmilag elfogadott lett, divatba jött és végül erkölcsi normává merevedett, megvetették, lenézték, erkölcstelennek tekintették azokat a családokat, ahol több gyermek született.

Az egyke a két világháború között a magyar irodalomban, szociográfiában és a társadalomtudományokban, mint égetően sürgős kérdés, a nemzetpusztuláshoz vezető gond jelentkezett.

Andorka Rudolf vizsgálta az ormánsági születéskorlátozás történetét. Vizsgálatai során feltűnt számára, hogy egyes országrészek következetesen a regressziós egyenesek fölött, mások az alatt helyezkednek el. Következtetésként megállapította, hogy kell lennie valamilyen hagyományos tényezőnek, amely a gazdasági fejlettségtől függetlenül, országrészenként eltérően befolyásolja a termékenységet.

Vizsgálatai során a családrekonstrukció módszerét használta, anyakönyveket dolgozott fel, egyházközségek demográfiai történetét ismerte meg. Mivel közismert volt az ormánsági egyke, ezért e területen végzett kutatásokat.

Az ormánsági egyke vizsgálatának három különálló korszaka volt.

- első korszak: a reformkorban Hölbling Miksa, Baranya vármegye főorvosa hívta fel először a figyelmet arra, hogy a baranyai református népesség születésszáma feltűnően alacsony, melynek oka, hogy a menyecskék szégyennek tartják, ha a házasságuk első 4-10 évében szülnék, és akkor sem vállalnak két gyermeknél többet.

Egy részük szépségük megtartása miatt nem vállalt több utódot, másik részük a gazdaság fenntartása miatt akadályozta titkon és bűnös módon az utódok fogantatását illetve megszületését.

A német népességnél magasabb volt a születésszám, valószínűleg azért, mert öröklési szokásaik szerint a telket nem osztották fel, hanem a legidősebb fiú örökölte, a többiek pedig pénzben fizették ki.

- második korszak: a XIX. század utolsó éveiben kezdtek a születéskorlátozással foglalkozni. Buday Dezső statisztikai adatok és kérdőívek elemzése során jutott arra a megállapításra, hogy a magyar népesség az 1809-es hadjárat során itt járt francia katonáktól tanulta meg a születéskorlátozás módszerét. Három „egykes” területet határolt el Baranyában: a református Ormánságot, a katolikus Mecsealját és a református, katolikus és görög keleti vallású Duna mentét.

Ezt támasztotta alá a következő tény is: az egyke Magyarországon nem összefüggő, hanem nagyjában elszórt területeken keletkezett és terjedt el. Francia divat.

A Dunántúlon, ahol az egyke a legelterjedtebb, jártak Napóleon hadai. Mende Lajos dr., királyi tanácsos, nyugalmazott vármegyei főorvos úr följegyzései szerint a Dunántúl a rendszer fészke.

Az egy-gyermekrendszer meghonosodása a Dunántúlon igen valószínűleg szoros kapcsolatban van az 1809.-i inszurrekcióval. Napóleon 1805-ben elfoglalta Bécset és ettől kezdve csapatai folyton háborgatták a szomszédos magyar megyéket. Közel Komáromig az egész terület francia kézre jutott. A csapatok nyomán sok francia maradozott el és családot alapított. A francia szokásokat meghonosították a francia telepesek: ennek nyomán terjedt a szokás, de terjedésének mélyebb okai vannak, mint a puszta utánzás. Az egyke okát a föld szűkében, a birtok növelésének nehézségében, a megosztásától való félelemben, a gazdaság pangásában látta, melyhez a magyar parasztság igényessége is hozzájárult.

- harmadik korszak: 1920-as évek végén terelődött a figyelem ismét az egykére.

Milyen közös jellemzőjük volt azoknak a népességcsoportoknak, amelyeknél a születéskorlátozás korai jelentkezését megfigyelték? Nem a felekezeti hovatartozás, nem is az etnikum, hanem az a tény, hogy mind telkes jobbágyok voltak.

Az ormánsági népesség esetében ehhez még egy feltételezhető fontos jellemző járul: nagy részük ezen a környéken élt a török hódoltság idején is. A felszabadító háborúk, illetve a Rákóczi-szabadságharc után ezeken a területeken nagy fejlődési lehetőségek nyíltak. Szinte korlátlanul lehetett földet szerezni, messze távol lakó földesurak nyilván örültek, ha akadt, aki a földet megműveli, és a jobbágyi szolgáltatásokat teljesíti. Ezt mutatja a községek népességének rohamos növekedése. Ezek a terjeszkedési lehetőségek a 18. század második felében fokozatosan lezárultak. Egyre kevesebb a megműveletlen föld, terjedni kezd a földesúri majorsági gazdálkodás, a földesurak a szabad földeket a majorságok részére foglalják le, sőt a parasztok kezén levő földekből is próbálnak visszaszerezni, korlátozni kezdik az erdők, vizek, legelők használatát.

Ezek hatására született a Mária Terézia-féle úrbéri rendezés: egyrészt megvédték a jobbágyokat, vagyis az adózókat a földesurak további visszaszorító törekvéseitől, ugyanakkor rögzítették

a fennálló helyzetet, amivel gátat szabtak a parasztok azon törekvéseinek, hogy a telki állományt növeljék.

A paraszti terjeszkedési lehetőségek nagyon összeszűkültek. Ilyen körülmények között a telkes jobbágy, később birtokos paraszt a következő lehetőségek közül választhatott:

1. elvándorol az ország más részeibe,
2. a mezőgazdaságon kívül keres munkát,
3. a nagybirtokokon vállal munkát,
4. növeli munkájának termelékenységét különböző újításokkal,
5. fölprózza birtokát és ezzel elszegényedik,
6. korlátozza szaporodását.

A 2. és 4. alternatíva alkalmazását gátolta az Ormánság gazdasági stagnálása, távolsága az értékesítési piacoktól, a rossz közlekedés.

A nagybirtokon való munkavállalás érthetően súlyos társadalmi süllyedés volt a független telkes jobbágyok és kisbirtokosok szemében.

Az elvándorlás ellen szólt, hogy az legtöbbször a református egyháztól való elszakadást jelentette volna, amelyhez pedig erősen ragaszkodtak.

Maradt tehát az elszegényedés és a születéskorlátozás alternatívája, és elég érthető, hogy az ormánsági népesség inkább az utóbbit választotta. Ezzel sikerült az elért életszínvonalat tartani. Az anyagi emelkedés útja pedig az egyke révén az örökségek egyesítése volt.

A gazdasági ésszerűség diktálta születéskorlátozás az idők folyamán szigorú társadalmi normarendszerben fogalmazódott meg. E normák áthágása, több gyermek születése már nemcsak gazdasági leromlást, hanem társadalmi elítélést is eredményezett.

A normákat követő, sőt túlteljesítő viselkedés ésszerűtlenné is válhatott: az egyes családok, sőt az egész ormánsági népesség csökkenéséhez és gazdasági romlásához vezethetett.

Andorka családrekonstrukciós vizsgálatainak eredménye a következő lett: a termékenység fokozatosan csökkent, tehát a születéskorlátozás fokozatosan fejlődött ki a 18. század utolsó év

tizedei óta, eleve kizárja azokat a magyarázatokat, amelyek azt a jobbágyfelszabadításkor beállott gyökeres változásokkal vagy a napóleoni háborúk francia katonáitól való eltanulással hozzák összefüggésbe. Nagyon valószínű, hogy a születéskorlátozás különböző lehetőségeit már korábban ismerték, de nem alkalmazták olyan nagy mértékben, mint később.

Sokan írtak az ormánsági születéskorlátozás kegyetlen és veszélyes módszereiről: nemi önmegtartóztatás, angyalcsinálás, stb., sokan hívták fel rá a figyelmet (Kodolányi János, Kiss Géza, Fülep Lajos, Illyés Gyula), vagy épp bírálták megjelenését, mégsem fordítottak rá elég figyelmet az ország vezetői.

Az egykekérdés Kodolányi János számára nem pusztán demográfiai gond: az egykekór terjedését, pusztító hatását a társadalom betegségének tartja, végső soron politikai problémának: Véleménye szerint az, hogy az egyke nem ok, hanem okozat, tehát a társadalmi kiváltó okokat kellene megszüntetni, hogy eltűnjön az okozat.

Az egykerendszer megszüntetésére a következő orvosszer terve merült fel:

1. a kötött birtok fölszabadítása,
2. a hadmentesség behozatala,
3. az elsőszülöttségi jog behozatala,
4. az ipari kereseti alkalmak fokozása,
5. a földszerzés megkönnyítése,
6. államsegélyes tehermentesítés,
7. adóelengedés,
8. az egykések megadóztatása,
9. a többgyermekes családapáknak adandó kedvezmények,
10. állami biztosítás,
11. a korai házasságok meggátlása,
12. a gyermekelhajtási eseteknek szigorú megbüntetése.

Egy biztos, mindenképp felsőbb beavatkozás szükséges!

A köztudatban él egy olyan felfogás, hogy a születésszabályozás valamiféle új, modern kori jelenség, melyet csak a „modern” népek ismernek és képesek alkalmazni. Evvel ellentétben a

történeti demográfusok kutatásai szerint az ipari forradalmat megelőző évszázadokban is alkalmazták a születéskorlátozást.

A jelenleg uralkodó demográfiai átmenetelmélet szerint egyrészt a halandóság csökkenése, másrészt az iparosodás, városiasodás, az iskolai végzettség emelkedése, a racionális gondolkodásmód elterjedése tekinthető a születésszám csökkenés előfeltételeinek.

Megállapítható, hogy a népesség növekedése veszélyezteti az életszínvonal megtartását, elszegényedéssel, éhínséggel fenyeget, és akkor minden népesség olyan viselkedésformákat fogad el, amelyek a növekedést lassítják, pl. késői házasodás, nőtlenség, születéskorlátozás.

A 19. század végén tehát a születéskorlátozás semmiképpen sem volt az ormánsági református népesség valamilyen különleges sajátossága.

Az erkölcsöt megnevezők szerint az ormánságiak érthetetlen, bűnös felfogás miatt egykeztek, azonban a gazdasági körülmények kutatása azt mutatja, hogy az egykés életrendszernek nagyon is reális gazdasági és társadalmi alapjai voltak.

Az ormánsági példa bizonyítja, hogy a gazdasági és társadalmi körülmények alakítják a kívánatos gyermekszámmal kapcsolatos elképzeléseket és viselkedési normákat, a születésszám alakulásának végső okait a gazdasági adottságokban kell keresni, a kultúrának lényeges, de csak közvetítő szerepe van.

5. MAGYARORSZÁGI KÖZMŰVELŐDÉS TÖRTÉNETI ÁTTEKINTÉSE

5.1. A KÉT VILGÁGHÁBORÚ KÖZÖTT

Az I. világháború után mind a gazdasági, mind a kulturális fejlődés lelassult. A lakosság körében még mindig magas volt az analfabéták és a gyengén iskolázottak aránya. Az iskolának és az iskolán kívüli népművelésnek fontos szerepe volt mind az analfabetizmus felszámolásában, mind a hazafias és a vallási nevelésben. Az oktatáspolitikának ennek keretében elméleti és gyakorlati foglalkozásokat írt elő. Fontosnak tartották az iskolából kikerülő ifjúság oktatását, nevelését a leventeegyesületek, a dalos, táncos csoportok kebelén belül. A nőnevelés szintén ezt a célt

szolgált, melynek során a keresztény, családközpontú anya és feleség szerepére készítették fel a lányokat.

5.2. A II. VILÁGHÁBORÚ UTÁN

Az ország újjáépítése a kulturális életben is hatalmas lendülettel indult meg. A népművelést a falvak öntevékenyen végezték, szabad művelődés folyt. A művelődés első emberei a néppel közvetlen kapcsolatban álló tanítók voltak. A szabadművelődés elvi megalapozójának Karácsony Sándor debreceni professzornak a gondolata: "A népművelésben más műveli a népet, a szabadművelődésben maga művelődik a nép, ahogy igénye és kedve tartja."

A szabadművelődés a társadalom öntevékenységére támaszkodva viszonylag sokféle nézetnek és érdeknek engedett teret. A művelődéspolitikai ekkor még nem volt egységes. Önképzőkörök jöttek létre, tanfolyamok indultak, szabadegyetemek létesültek, népfőiskolák alakultak. A szabad művelődés területei és intézményei azonban fokozatosan a Magyar Dolgozók Pártja (Kommunista Párt) által irányított államhatalmi szervek befolyása alá kerültek. A politika rányomta bélyegét a kultúrára is. 1945-46-ban ideológiai és társadalmi szempontból elkezdik felszámolni az egyesületeket, egyleteket.

1946-tól megkezdődött az új üzemi és falusi művelődési otthonok építése; 1949 végére már több száz üzemelt. Az intézményeket a lakosság széleskörű összefogásával, társadalmi munkával, a meglévő épületek átalakításával hozták létre. Ezek kialakulásával egy időben megkezdődött az intézmények feladatát, működését szabályozó intézkedések kiadása, előírták az éves programokat. A tömegkultúra színterei a művelődési házak lettek. Feladataik közé tartozott az iskolán kívüli népoktatás és népművelés támogatása, szaktanfolyamok és népkönyvtárak létrehozása, előadássorozatok, munkásakadémiák szervezése.

1948-tól mintegy négy évtizedig a kommunista párt vezető testületeinek határozatai, állásfoglalásai jelölték ki a népművelés, illetve a közművelődés fejlesztésének irányait, a művelődés tartalmait. Megszüntették az előző korszakbeli folyóiratokat, államosították és összevonták a

könyvkiadókat, színházakat, zenei intézményeket, a mozikat. Központilag írták elő, hogy melyik mű jó vagy rossz. Pozitívuma, hogy széles tömegekhez juttatta el a klasszikus műveket, például Olcsó könyvtár sorozat. Kiépítették a könyvkölcsönző hálózatot és minden községben mozit létesítettek. Az irodalom és a művészet társadalmi rangja emelkedett. Azonban a cenzúra keményen rostált. Révay József így nyilatkozott: „Teljesen mindegy, hogy milyen színeket használ a festő, anyagot a szobrász, a művészet lényege, hogy a kommunista párt vezető szerepét bemutassa, hangsúlyozza, a pártosság kell, hogy jellemezze a művészeti alkotásokat.”

Az 1956. utáni Kádár-korszak kultúrpolitikáját Aczél György neve által fémjelzett 3 T elve határozta meg: tiltás, tűrés, támogatás.

Az 1960-as évektől a népművelés fejlődésnek indult. Létrejött és egyre kiterjedtebbé vált a népművelés szakos képzés, megerősödtek a népművelési tanácsadók, majd az évtized végén kezdtek kialakulni az első megyei művelődési központok. Ezek révén tudta betölteni az intézet a valódi hivatását, azt, hogy a kiszárvakig is elérve, egy szakmai-módszertani központ lehessen. A művelődési otthonokat épületadottságaik alapján tipizálták, feladataikat meghatározták. Tevékenységükre jelentős mértékben hatott a televízió megjelenése és robbanásszerű elterjedése. Az első időszakban itt nyílt lehetőség a televízió műsorainak megtekintésére. A különböző klubmozgalmak kibontakozásának korszaka is volt, egy újszerű, aktív művelődési lehetőséget teremtett. A művelődési otthonokban új munkaterületként jelentkezett az iskolai felnőttoktatás és szakoktatás segítése. Kiszélesedett a honismereti mozgalom. A művelődési otthonokban rendezett családi és társadalmi ünnepek, valamint a gyermekfoglalkozások elterjedése viszont ennek az időszaknak a nagyszerű eredménye. Megjelentek az irodalmi színpadok, a zenei-, báb-, és táncos együttesek műsorai. Még a művészeti nevelés is komoly helyet foglalt el az intézmények munkájában. Hivatásos művészeket juttattak el a közönséghez, szórakoztató rendezvényeket szerveztek.

Az 1970-ben megtartott Országos Népművelési Konferencia egy nyitottabb, az állampolgárok öntevékenységére építő törvényt szorgalmazott. Ezt megjelenítette a névhasználatban, már nem népművelésről, hanem közművelődésről beszéltek.

Az 1976-os Közművelődési Törvény a művelődési házak szerepkörét megtartotta, kibővítette, ugyanakkor támogatta a spontánul szerveződő művelődő közösségeket. „Legitim mozgásteret biztosított olyan művelődési formációk és közösségi tevékenységek keretei között megszülető törekvéseknek is, melyek nem, vagy alig estek egybe a törvényalkotók szándékaival.”

A közösségeket, klubokat az állam felülről kívánta létrehozni, illetve a spontán módon szerveződött csoportokat ellenőrizni kívánta azáltal, hogy a finanszírozásukat az állam állta. Szerencsére a közoktatást és a népművelést nem a párthoz hűséges elemek kezébe adta, hanem szakemberekre bízta - bár őket szigorúan megfigyelte, nehogy az ifjúságot más ideológiában neveljék, mint azt az adott kor megkívánta.

„Az állam, amely idővel valóságos „közművelődési birodalmat” épített fel, mind nehezebben tudta átlátni annak bonyolult szerkezetét, és egyre kevésbé volt képes fenntartani, s működtetését finanszírozni.” A művelődési házak anyagilag egyre jobban ellehetetlenedtek, a növekvő árakat a költségvetésük nem követte, a látogatókra sem lehetett áthárítani. A kultúrházak elnéptelenedtek, a különböző társadalmi, családi rendezvényeknek biztosítottak helyet. A szocialista államhatalmi rendszer megingásával a kultúrában is változások történtek.

5.3. RENDSZERVÁLTÁS UTÁN

Az 1989-90. évi rendszerváltozás lehetővé tette, hogy kulturális téren is egy új viszony jöhessen létre az állam és a társadalom között. Az utóbbi évtizedben különféle és számtalan közösség alakult, egyesületek, alapítványok sokasága jött létre, az állam pedig megkezdte a visszavonulást. Természetesen ennek ellenére a kultúra finanszírozásában még mindig nagy az állam szerepe. A közművelődési intézmények fenntartása az önkormányzatok és a különböző állami szervek feladata. A civil szervezetek sem képesek önmaguk lábán megállni, az állami támogatásról nem mondhatnak le. Ugyanakkor a közművelődés területén is megjelentek a vállalkozások, melyeknek elsődleges célja a profitszerzés.

Már 1989-ben, a rendszerváltozás megkezdésekor követelték a kulturális szakmák képviselői a kulturális alapellátás meghatározását, a fejlesztő hatású kulturális szaktörvények megalkotását.

„Törvényekét, amelyek rögzítik végre, hogy melyek az állam és az önkormányzatok kötelező feladatai a kulturális alapellátásban, ezek megvalósításához milyen feltételeket kell teremteniük a hatalmi ágaknak, mennyi közpénzt köteles az állam évről-évre biztosítani a költségvetésből erre a célra, s végül – de nem utolsó sorban – azt, hogy a kulturális területeken dolgozók számára, azaz a kultúraközvetítő szakemberek milyen foglalkoztatási és jövedelmi garanciákat kell nyújtani ahhoz, hogy áldozatos munkájukat eredményesen, a helyi közösségek, a polgárok javára végezhessék.”

Az 1997. évi CXL. törvény a „A kulturális javak védelméről és a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről” meghatározta, rögzítette ezen célokat. Kimondta, hogy a közművelődésnek szerepet kell játszania az értékek átörökítésében, az állampolgári nevelésben és képzésben, a magyarországi nemzetiségek művelődésében, a környezeti nevelésben, az állampolgárok egészségfejlesztésében és egészségmegőrzésében, az időskorúak tanításában, a határon túl élő magyarság művelődésében és oktatásában.

A közművelődés feladatát egyrészt a különböző közművelődési intézmények (művelődési otthonok, művelődési házak, művelődési központok, közkönyvtárak, klubok) keretein belül, másrészt a tömegkommunikációs eszközök, valamint a tudományos és művészeti műhelyek segítségével tudja megoldani.

Már a rendszerváltás előtt megindult, különösen a falvakban, egy negatív tendenciájú folyamat. Egyrészt a művelődési intézmények, kultúrházak, könyvtárak száma csökkent, vagy ha nem is szűntek meg, kulturális célú működtetésük lecsökkent. Csökkent az ott dolgozók száma is, az intézmények bevételeiket más jellegű tevékenységekből pótolták. Másrészt a társadalom mintegy szétnyílik. Az egyik fele igényes könyvekre és rendezvényekre vágyik, míg a másik fele beéri a tömegkultúra silány alkotásaival és már képtelen a giccset megkülönböztetni az esztétikai szépségtől. A rétegződés földrajzilag is elkülöníthető. A fővárosban és a nagyobb városokban múzeumokat, színházakat, kiállításokat és rendezvényeket találunk, a falvak egy részében viszont már általános iskola és könyvtár sincs.

„Egy történelmi korszak kulturális igényrendszerét és kielégítésének általános színvonalát alapvetően a társadalom gazdasági viszonyai, fejlettségének szintje határozzák meg. A gazdaság kínálóivá, haszontermelővé vált, és ezt sok esetben a kulturális intézményektől is elvárják.

A gazdasági újratermelésbe kényszerített intézmények komoly dilemmával kerültek szembe: vagy értéket adnak, vagy hasznot "hoznak"; vagy tömegkultúrát szolgáltatnak, vagy magaskultúrát."

Az ezredfordulón a kulturális intézmények legnagyobb kihívása e probléma megoldása volt.

6. HELYI ÉRTÉKEK, CSELEKVŐ KÖZÖSSÉGEK

A helyi közösségi tevékenységek hiteles feltárásának legfontosabb forrásai a helyben élő emberek. Ők rendelkeznek azokkal az ismeretekkel és tudással, amely lehetővé teszi a közös, együttes cselekvésüket. Ők vesznek részt a kitűzött célok, felvállalt feladatoknak a megvalósításában. Ők javíthatják környezetük életminőségét, közreműködhetnek a helyi társadalom egészséges, kiegyensúlyozott működésének megvalósításában. A helyi társadalom működési mechanizmusait és helyi közösségeit a helyben élő polgárokkal, közösségi szereplőkkel, civil szervezetek vezetőivel, hiteles véleményformálókkal és közéleti szereplőkkel folytatott beszélgetésekből tudhatjuk meg. Ez a módszer alkalmas arra, hogy árnyaltabbá tegyék a helyi társadalomról alkotott képet. A közvetlen, személyes beszélgetés során feltáruhatnak azok az összetett jelenségek, amelyek közrejátszanak a közösségek igényei és szükségletei, a prioritások és preferenciák kialakulásában, meghatározzák egyes közösségi tevékenység motivációját. Az együtt élő közösség jellemzői (értékei, hagyományai, kapcsolatai, kommunikációja, a konfliktusai) és a helyi társadalmi élet eseményei, valamint az önkormányzatok közösségi szerepvállalása azok a tényezők, amelyek komoly hatást gyakorolnak a helyi közösségekre, és a tevékenységeikre. A helyi kultúra és a helyi szellemi élet megismerése elengedhetetlenül szükséges egy közösség identitásának, működésének a megismeréséhez. A különböző kultúrák (nemzeti-ségi, paraszt-, a bányász-kultúra), a különböző mesterségek, a természeti és környezeti értékek és hagyományok minden 84 időben formálták az adott közösségeket, mindennapi tevékenységeiket. Egy-egy közösség életében jelenlévő társadalmi érték tárgyiasult, realizálódott megnyilvánulásai (népszokás, emlékőrzés) sorvezetőként nyújtanak segítséget az élő társadalmi folyamatok megértéséhez.

7. HELYI KÖZÖSSÉGEK, HELYI TÁRSADALOM AZ ORMÁNSÁGBAN

Az ormánsági falvak már a 19. század végére elérték eltartó-képességük határait. A gazdasági lehetőségek beszűkülésére a népesség az önpusztító egyke-rendszerrel válaszolt, a társadalomszerkezet roncsolódott, a helyi közösségek megroppantak, csökkent a hagyományok és a vallásosság szerepe.

A két világháború közti időszakban folytatódott a lakosság fogyása, ezt a kormányzati betelepítések sem befolyásolták. Az őslakos református populáció mellett azonban már a második világháborút követő időszakra többségbe kerül a betelepülő (katolikus magyar és cigány) népesség.

Az 1945 utáni változások szinte kivétel nélkül negatívan érintették az ormánsági falvak helyi társadalmait:

- A tekintélyes, módosabb gazdák kuláklisra kerültek, több családot kitelepítettek.
- A térség déli része határőrizeti sávra vált, korlátozott mozgással, szigorú ellenőrzéssel
- A munkaképes korú népesség egy része az ipari munkahelyek irányába vándorolt el, fokozódott az ingázás is.
- A környék ártereiben élő cigány csoportok állami támogatással juthattak lakóházhoz – elsősorban azokban a falvakban, ahonnan nagyobb volt az eredeti népesség elvándorlása. A cigányság betelepülése tovább fokozta a paraszti háttérű népesség migrációját.
- A szocializmusra jellemző teljes foglalkoztatás néhány évtizedre a cigányságot is tömegesen vonta be a munka világába.
- A központi települések megerősítésére koncentrálnak a szocialista területfejlesztési politika hatására a kisebb falvak intézményeket, funkciókat veszítettek, további sorvadásnak indultak.
- Az 1970-es évektől a Kádár-rendszer átmeneti gazdasági fellendülést hozott az Ormánságba is (termelőszövetkezeti és ipari melléküzemágak, mezőgazdasági támogatások, háztáji dinnyetermesztés, a második gazdaság megerősödése stb.)

Az ormánsági falvak helyi közösségeire a rendszerváltozást követően is folyamatos változás jellemző. Jelenleg a legerősebb hatóerők között említhetjük a képzettebb népesség elvándorlását, az intézményvesztést, a közösségi és találkozási pontok, illetve alkalmak számának csökkenését. A munkahelyek és munkalehetőségek száma drasztikusan visszaszorult.

A hagyományos típusú közösségek meggyengültek, részben alapjukat veszítették, de nem szűntek meg. A közös munkavégzés és egymás kölcsönös segítése tovább él egyes háztartások, illetve az egymással kooperáló kisvállalkozók körében. Annak ellenére, hogy a legtöbb település közúton jól megközelíthető, a tömegközlekedés hiányosságai és az utazás költségei miatt minden faluban megjelenik egy bezárt réteg. A kevésbé mobilis népesség körében a rokoni és szomszédsági viszonyok szerepe felértékelődik. A szegényebb, többgyermekes családok esetében ez a megélhetést segíti, az egyedülálló idősök pedig a következő generációk elvándorlása miatt szorulnak támogatásra. A képzetlen, helyben maradó fiatalok jellemzően helyi, illetve környékbeli párt választanak maguknak. A modern típusú érdekközösségek inkább csak a szűk körű helyi elit tagjai között szerveződnek, ugyanakkor esetükben több településen kívüli kapcsolat is aktivizálódik. A valódi civil szövetkezés csak kisebb csoportokba működésében realizálódik. A falvakban jelentős az önellátásra, öngondoskodásra képtelen, passzív népesség aránya. A modern hálózatos közösségekben az ormánsági fiatalok is részt vesznek. A térségre jellemző, az Ormánság halmozottan hátrányos helyzetéből adódó érdekes jelenség a külső szervezetek társadalomszervező tevékenysége. Ezen a téren a szociálpolitikai intézményrendszer mellett a segítő civil és egyházi beavatkozás kiemelt szereppel bír. A különböző kezdeményezések akkor válhatnak a helyi társadalom szerves részévé, és a lokális életminőséget fejlesztő erővé, ha megoldott a tartós és aktív jelenlét problémája, s nem rövidtávú, folytatás nélküli projektek sorozata kerül megvalósításra. A vizsgált települések közösségi élete sok szempontból töredékes és esetleges. Sok esetben hiányzik a civil együttműködések alkalmas alanyának tekintett falusi középréteg.

8. KÖZÖSSÉGI TEVÉKENYSÉG A TÉRSÉGBEN – CIVIL TÁRSADALOM

A közösségi tevékenységek, mint társadalmi-gazdasági folyamatok sokszorosan összetettek. A 2011. évi CLXXV. Tv. 2.§ (6.) meghatározza a civil szervezet fogalmát, amely alapján civil szervezetnek tekinthető a civil társaság a Magyarországon nyilvántartásba vett egyesület (a párt kivételével) és az alapítvány. Amennyiben intézményesült és formalizált módon működő szereplőről van szó, nonprofit szervezetnek tekinthető.

A KSH alapján a nonprofit szervezeteket jellegük szerint három típusba soroljuk:

- klasszikus civil szervezetnek tekintjük a magánalapítványokat, egyesületeket,
- az érdekképviselőtek csoportjába tartoznak a köztestületek, szakszervezetek, a szakmai munkáltatói érdekképviselőtek és az egyesülések,
- egyéb nonprofit szervezetekhez soroljuk a közalapítványokat és a közhasznú társaságokat.

19. század második felétől figyelhető meg a mai értelemben vett nonprofit szervezetek megjelenése. Azok a társadalmi formációk, amelyek a mai értelemben vett modern civil jelleget hordozzák már jóval a 19. század előtt megjelentek. A közösségeken belüli, illetve közösségek közötti jószág- és szívességáramlás, a jótékonykodás, a segítségnyújtás, az önkéntesség az emberi közösségek céljaiban gyökereztek. A hasonlóan gondolkodók, a hasonló tevékenységeket folytatók közös érdekeinek képviselőit, a közös problémák öntevékeny megoldására, a helyi közösségek szellemi és anyagi gyarapodására szerveződtek a társadalmi csoportok.

A történelmi Magyarországon az egyházak és a szerzetesrendek, az arisztokrácia tagjainak és más világi donátoroknak az alapítványai, a városi polgárság, iparos réteg érdekvédelmi, jótékonyági szervezetei valós társadalmi igények kielégítésére fokozatosan jöttek létre. Ez a folyamat a Magyar Királyság első évszázadaiban jelentős mértékben nem különbözött az európaiától. A későbbiekben komoly akadályokat jelentett az alulról jövő kezdeményezésekkel szemben az erősen centralizált és hierarchikus politikai berendezkedés, a nyugat-európaihoz képest elmaradott gazdasági, társadalmi viszonyok, a fejlődéshez szükséges anyagi és szellemi erőforrások szűkössége. A török uralom hatalmas anyagi, szellemi tevékenység kizárása, valamint az

egyházi szervezetben zajló hitéleti tevékenység kizárása is pusztítást végzett az országban, a közösségek önszerveződésére nem volt lehetőség a hódoltság területén.

A Királyi Magyarországon és Erdélyben a fejlődési folyamatok nem álltak meg, de fejlett polgárság híján az önkéntes szerveződések is csökevényesek maradtak, és nem tudták betölteni a társadalom immunrendszerének szerepét a külső megszállással és belső elnyomással szemben. Nem alakulhattak ki „a szabadság kis körei”, nem bontakozhatott ki az a társadalmi hatásokat kiváltó állampolgári öntevékenység, amely a modern nyugati társadalmakban a fejlődés egyik motorja volt.

A török hódoltság után egészen a reformkorig a Habsburg-uralom, a feudális viszonyok megmerevedése, a gazdasági fejlődés, az iparosodás elmaradása, valamint a lassan és nehezen formálódó polgárság jellemezte a közösségi, társadalmi mozgásfolyamatokat.

A reformkor felszabadultabb politikai légkörében az állampolgárok önkéntes szerveződése is új lendületet kapott. Az egyesületek, olvasóköri, kaszinók, irodalmi társaságok fontos bázist jelentettek az ország iparosítását, a feudális jogrendszer felszámolását és a nemzeti függetlenséget zászlajára tűző reformmozgalom számára.

Az 1848-49-es forradalom és szabadságharc leverését követően súlyos politikai, gazdasági, társadalmi visszaesés következett be az ország fejlődésében.

A 19. század második felében, a kiegyezéssel teremtődtek meg azok a gazdasági, társadalmi feltételek, amelyek a liberálisabb szabályozással tágabb teret engedtek az alapítványi és egyesületi életnek. Szakmai szervezetek, olvasóköri, jótékonyági szervezetek, önkéntes tűzoltó egyesületek, klubok, kaszinók, temetkezési egyletek, segélyszervezetek, egyházi szervezetek, társalgóköri sokasága kezdte meg működését a kiegyezés után.

Az egyre inkább kibontakozó közösségi és egyesületi élet egyik lényeges mozgatórugója a társadalmi igényekre, szükségletekre történő reagálás. Különösen ott, ahol nem volt jelentős állami szerepvállalás, és a piaci szereplők sem kínáltak megoldásokat a felmerülő közösségi szükségletekre. Ebben az időszakban már jól megfigyelhető: a közösségi tevékenységek jellege és a nonprofit szerepvállalás jelentős mértékben függ az állami és a piaci szereplők, valamint a nonprofit szervezetek közötti „munkamegosztás” jellegétől, az állami, kormányzati prioritások és preferenciák rendszerétől, valamint a folyamatosan jelentkező társadalmi igényektől és szükségletektől.

Ezekon a tényezőkön túl a gazdaság fejlettsége, a társadalom rendelkezésére álló, „szabad” anyagi források is lényeges hatást gyakorolnak a társadalmi önszerveződésre és közösségi életre: gazdasági kibontakozás esetén a társadalom nagyobb erőforrásokat rendelhet a civil társadalom működéséhez.

A 19. század második felétől a konzorcium településein is létrejöttek az első társadalmi szervezetek. A rendelkezésre álló adatok szerint a járás első szervezete az 1983-ban Bogdásán létrejött Önkéntes Tűzoltó Egyesület, amely azonban csupán hét évig működött, 35 taggal, de Sósvertikén is működött Gazdakör 1908 és 1950 között.

A szervezetek viszonylag alacsony száma a hagyományos közösségi formák továbbélését, a tradicionális paraszti társadalom lassú átalakulását, a polgári társadalom fejletlenségét mutatja a térségben. Az ipari és gazdasági fejlődés alacsony szintje, a polgári átalakulás hiánya hátráltatta a közösségi tevékenységek újjászerveződését. A két világháború között Drávafokon, Okorágon és Sósvertikén működött egyesület.

Az alábbi táblázat a két világháború között működő szervezeteket tartalmazza:

<i>település</i>	<i>szervezet neve</i>	<i>működésének kezdete</i>	<i>működésének vége</i>
Drávafok	Polgári Lövészegyesület	1928	1940
Drávafok	Levente Egyesület	?	1940
Okorág	Magyar Parasztszövetség Helyi szervezete	1943	1944
Sósvertike	Gazdakör	1930	1947

A 19. század második felétől az 1950-ig a térségben legtipikusabb közösségi szervezetek a szakmai egyesületek, a kulturális, népnevelési tevékenységet folytató egyesületek, társasági egyesületek, a közhasznú és segélyező egyesületek, sportegyesületek voltak.

Az alábbi táblázat a két világháború között működő szervezeteket tartalmazza:

<i>település</i>	<i>szervezet neve</i>
Okorág	Horvátországi Magyar Református Keresztyén Egyház Magyarországi Egyesülete
Bogdása	Baranya Megyei Falugondnokok Egyesülete
	Sellyei Pagony Vadásztársaság
	Liget Vadásztársaság
	Ormánsági Edrész-Vadász-Lövész Egyesület
Kákics	Pitypang Falumentő Egyesület
Drávafok	Drávafok Gazdakör
	Drávafok Községért Közalapítvány
	Drávafoki Fekete gyöngy Kulturális Egyesület
	Drávazug Társulás Egyesület
	Gyermekmosoly Alapítvány
	Ormánság Alapítvány
	Tűzoltó Egyesület Drávafok
	Uj Kispad Alapítvány New Little Bench Foundation
Drávasztára	Biseri Drave Művészeti Alapítvány
	Drávasztára Gazdakör
	Drávasztaráért Alapítvány
	Drávasztárai Horgász Egyesület
	Drávasztárai Polgárőr Egyesület

Az egyesületek tevékenységi köreit vizsgálva megállapítható, hogy a kultúra melletti másik markáns, közel hasonló súlyú tevékenység a szociális terület. Szintén jelentős a térségben működő vadásztársaságok száma és aránya, valamint a polgárvédelemmel és horgászattal foglalkozó szervezetek száma is.

A szervezetek feltehetően nem csupán a helyi igényekre, szükségletekre reagálva működhetnek, hanem más, akár távoli területeken is kifejthetik tevékenységeiket. Előfordulhat, hogy az alapítók, közreműködő tagok csak valamilyen praktikus okból (lakóhely, munkahely, esetleges kedvezmények, támogatások, stb.) választják az adott települést: ilyen esetben az adott helyen

bejegyzett szervezet máshol is tevékenykedhet. A térségben ilyen például a székhely szerint Bogdásán bejegyzett Baranya Megyei Falugondnokok Egyesülete, a szintén Bogdásán bejegyzett: Sellyei Pagony Vadásztársaság, vagy éppen az Okorágon bejegyzett: Horvátországi Magyar Református Keresztyén Egyház Magyarországi Egyesülete.

9. KÁKICS

Kákics története

„Ormánység. Ez a neve Baranya déli részén, a Dráva árvíz járta síkján, ligetes, erdős tájban, az alig észrevehetően kiemelkedő urmókra települt negyvenöt magyar falunak. Ennek északnyugati felében van a néhány száz lelkes Kákics.”

Kákics település Baranya megye déli részén található. Földrajzi elhelyezkedéséből adódóan különleges adottságai vannak, a Dráva folyó árterületéhez tartozás következményeként a talaj friss, üledékes, agrárgazdálkodásra alkalmas.

Mediterrán hatású éghajlata a déli fekvés, valamint a Mecsek illetve a Villányi-hegység adta védettségnek köszönhető. Az ország egyik legcsapadékosabb területeihez tartozik, ahol az átlagosnál magasabb a hőmérséklet, valamint a napos órák száma.

A község környezetében már az őskorban is éltek emberek. Az első leletanyagot ie. 2800-2500 közötti időszakból, a Lengyeli kultúra népéről találták a településtől 4 km-re lévő Sellyén.

A rómaiak ie. XII.-IX. század között jelentek meg a Dunántúlon. Okkal feltételezhető, hogy ha a környező települések területén (Okorág, Sellye, Besence) találtak római kori leleteket, akkor Kákics területén is jelen voltak.

A római birodalom bukása után Baranya megye területén a hunokat a gótok, a lombardok, majd az avarok követték. A magyarok a X. században táján telepedtek itt le.

„A honfoglaló magyarok először a Kárpát-medence magját szállták meg, majd e magról kiindulva fokozatosan nőtt a magyar terület. Így a baranyai régióban is csak a betelepítés második lépcsőjében, a X. század utolsó harmadában került sor a magyar etnikum megjelenésére”

Kákics neve az írott forrásokban 1410-ben bukkant fel, Kakych változatban. Valószínűleg a Kákics főnévből ered, amely szelíd-csorbókát, pitypanggal benőtt területet jelent.

A település birtoka volt a székeskáptalannak, a Traun családnak. 1848-ban földesura Batthyány Lajos, az első független magyar kormány elnöke volt, akitől elítélésekor birtokait elkobozták, így került a település a Draskovichok fennhatósága alá.

A falut 1930-ban 418 fő, míg 1970-ben már csak 277 református vallású magyar lakta.

A statisztikai adatok szerint Kákics község lakónépessége sajnos folyamatosan csökkent az elmúlt években.

A fiatalok száma is folyamatos csökkenést mutat a népszámlálási adatok alapján Kákicson, ez az általános trendekkel párhuzamos és a további elöregedést vetíti előre a település jövőjét tekintve.

Kákics lakosságának folyamatos csökkenésének legfőbb oka, hogy a természetes szaporodás értéke is évről évre negatív pályát fut be. Sajnálatos módon az elkövetkezendő időszakban sem várható a tendencia fordulása, sőt, a jelenlegi helyzet nagy valószínűség szerint tovább fog romlani. Így az önkormányzatnak fel kell készülnie a mostani problémákon túl megjelenők kezelésére, orvoslására, továbbá a szociális feladatellátási intézmények aktívabb bevonására.

Kákicson a tömegközlekedés Volán busszal a járatszámok alacsony száma miatt nehézkes, és csak Sellye irányába megoldott, de azon szerencsés települések közé tartozik, ahol a vasúti infrastruktúra még használható.

A lakosság számára a Sellye–Szentlőrinc vonal biztosítja az összeköttetést a megye- és régióközponttal, valamint a szomszédos kisvárossal.

Vezetékes ivóvíz ellátás a település teljes területén biztosított. A szennyvízcsatorna hálózat, és vezetékes gáz hálózat kiépítetlen.

Az infokommunikációs infrastruktúra jelenléte és kiépítettsége javuló tendenciát mutat. A telefon főállomások, kábeltelvíziós előfizetések, internet előfizetések számát tekintve óriási lemaradás volt tapasztalható, mára a szolgáltatások elérhetőek és használhatóak.

Kákicson jelenleg egy élelmiszer bolt biztosítja a lakosság számára a vásárlási lehetőséget, de alacsony árukészlete és magas árai miatt kevesen vásárolnak itt.

A közösségi élet színteréül szolgáló kocsmá évek óta nem üzemel. A mozgó-bolt szolgáltatás szinten elérhető a faluban. A faluban, helyben egyéb szolgáltatások nem hozzáférhetőek. Szinte minden, a 8 kilométerre lévő Sellye kisvárosban elérhető el a lakosság számára (orvos, óvoda, iskola, polgármesteri hivatal, gyógyszertár, fodrász, üzletek, posta, bank stb.).

A településen élők számára az egészségügyi ellátás alapjait Sellye székhellyel egy háziorvos és egy gyermekorvos, valamint egy védőnő biztosítja. A helyi orvosi vizsgáló helység kialakított, működik, az egészségügyben dolgozók kétheti rendszerességgel, másfél óra időtartamban tartanak helyben rendelést.

A település szociális helyzet megítélését szolgáló mutatók rendkívül kedvezőtlen képet mutatnak, amely köszönhető az iskolázottság alacsony színvonalának és a munkanélküliek magas arányának. Munkahelyet a településen a mezőgazdasági vállalkozóknál végzett, idenyjellegű mezőgazdasági munkákon kívül csak az önkormányzat tud biztosítani. Jelenleg is 16 főt foglalkoztat közfoglalkoztatási programok keretében.

A nevelési - oktatási intézmények szintén Sellyéhez kötik a települést. Az általános iskolásokat iskolabusz szállítja, de az óvodások szállítása falugondnoki feladat.

Közművelődési intézmények részben működnek. Kis könyvtárunk heti 12 órás nyitvatartási időben fogadja az olvasni szándékozókat, művelődési házuk (kultúrház) csak időszakosan, alkalmanként, rendezvényekhez kötötten működik.

Szociális alapellátások közül a házi segítségnyújtás, az étkeztetés, a családsegítés és a falugondnoki szolgáltatás biztosított, és jól működő.

Kiss Gézárol, a falu híres szülöttéről

Szülőházán, a református parókia épületén emléktábla hirdeti, hogy „Itt élt, dolgozott Kiss Géza, az Ormánság legjobb ismerője, tudós ismertetője”, író, publicista, az Ormánság néprajzának, népművészetének, nyelvjárásának neves kutatója.

Ősei is e táj szülöttei, négy közülük itt volt református lelkipásztor. Anyai dédapja, Munkácsy Dániel írta meg 1842-ben a Regélőben az Ormánság első néprajzi vázlatát. Az ő fia volt az a Munkácsy Albert, aki egyik vezére volt a szabadságharc alatt toborzott népfölkelő seregnek,

akinek lányát, Munkácsy Máriát vette feleségül a parasztfiúból pappá lett kákicsi lelkész, Kiss József.

Házasságukból hét gyermek született, közülük hatodikként, 1891. február 26-án Kiss Géza. A hétgyermekes család nehéz körülményei szabták meg tanulási lehetőségeit.

Helyben kezdte iskoláit, majd a gimnázium alsó négy osztályát Kunszentmiklóson végezte. 1905-ben felső gimnáziumba a nagy múltú pápai kollégiumba került, majd édesapja nyomására itt folytatta tanulmányait a teológiai főiskolán.

A gimnáziumi kollégium legfőbb fóruma a tehetségek kibontakoztatására a híres Főiskolai Ifjúsági Képzőtársulat volt, melynek Kiss Géza is aktív tagja, sőt tisztségviselője volt, költői és irodalomtörténeti ambíciói kibontakoztatásával remélte, hogy elszakadhat az ősök diktálta vonaltól: ő tanár szeretett volna lenni.

Édesapja nem értett egyet a tanári pályával, ezért lélektani eszközökkel végül is elérte, hogy fia a teológiára iratkozzék be. Legszorgalmasabban a neveléstörténeti – filozófiai – nyelvészeti kurzusokat látogatta, de életének jelentős részét mindvégig az irodalom uralta.

A Pápai Hírlap 1911-től éveken át jelentette meg verseit. A Dunántúli Protestáns Lap versen kívül prózai írásai sorát is közölte, ezekben erős hangot kapott közéleti érzékenysége. A valóság képeiből a nyomort, az iszákosságot, az egykét, az értelmiség kiábrándultságát és eszménytelenségét idézte. Az említett két lapban, mint műfordítóval is találkozunk vele: angolból, németből fordított prózát és verset.

Öt félév után 1912 februárjától 1913 elejéig két szemesztert töltött a lipcsei egyetemen. Wilhelm Wundt kísérleti lélektani előadásai ösztönözték, hogy visszakívánkozzék lélektani kutatásaihoz.

Amikor Géza, a család hatodik gyermekeként megszületett, édesanyja már azzal az emlékekkel élt, hogy két első kisfiát öt napon belül el kellett temetnie. 1912-ben és 1913-ban két fiatal nővére halt meg tüdőbajban, s ő is súlyos tbc-s fertőzésen esett át. A betegség kísérte ezután életében, s nyilván hozzájárult ahhoz, hogy egyszerre volt képes nagy érzékenységgel élni belső életet s azonosulni sokféle emberi szenvedéssel.

1913 szeptemberében letett záróvizsgái után még három hónapi káplánság és szeniorság tartja Pápan, majd 1914 februárjától 1915 októberéig a budapesti Kálvin téri templomban töltött be segédlelkészi állást.

Hogy a tanári pályáról még akkor sem mondott le, mutatja, hogy Pesten beiratkozott a bölcsészetre. Világnézeti, szemléleti érettség jellemezte. Eredményeket is tudhatott maga mögött: elismertetés, megjelenő írások, az ország vezető református gyülekezetében szolgálat, kilátások egy „sikeres” pályára.

Élete gyökeresen akkor változott meg, mikor kiderült, hogy édesapjának, a nyugdíjba kényszerített öreg kákicsi lelkésznek el kell hagynia a család lakóhelyül szolgáló parókiát, ha a továbbiakban nem családtag vállalja a kákicsi lelkészséget.

Szülei iránti tisztelet jeleként ezért 1915. november 7-én elfoglalta édesapjától „örökölt” állását. Az első világháborút követően a lelkészi tennivalók helyett a hadikölcsonök, a gabona- és állatösszeírások, a rekvirálások várták. Nincstelenség a faluban és otthonában: öreg szüleinek s nővére két árvájának a gondja.

„Mint lelkész kerül szembe faluja gazdasági, társadalmi, erkölcsi kérdéseivel. Rajzok című 1916-os írása hiteles szociográfia. Az első igazi szembetalálkozás döbbenete: csak néhány hónapja él még a faluban, de már felmérte a nagybirtoktól körülzárt falu földtelenségét, a higiénia hiányát, a lelki sötétséget, a paraszti világ erkölcsi torzulásait: a gyermekgyilkosságtól a durvaságig, a háborús segélyügyek miatt támadt gyűlölködésig és följelentgetésig. Keserűség és jövőféltés található ebben az írásban.”

„A nevelési rendszer teljesen új alapokra helyezését követeli, s addig is, míg nem szervezik meg a gazdasági iskolai rendszert, minden faluba népház építését vagy bérelését tanácsolja olvasószobával, előadószobával, heti előadások számára, szellemi és gyakorlati képzések tartására a lányoknak is, szépirodalmi és szakkönyvtárral. Az asszonyoknak énekkart vezetett, a felnőtt férfiakkal gazdasági kérdéseket vitatott meg, az ifjúságnak irodalomtörténeti kurzusokat tartott.”

Tervei még mindig voltak. Változatlanul érdekelte a gyermeklélektan, céljai közt szerepelt: a mese és játék pedagógiai szerepéről tanulmányokat végezni, fölhasználható meséket írni, görögül alaposabban megtanulni, újszövetségi teológiával és szépirodalommal foglalkozni.

Hazakerülése után mégis éveken át a nincstelenségen, az ólálkodó betegségen kívül legnagyobb nehézsége a magány volt. 1917-ben édesanyját, 1922-ben édesapját veszítette el, házasodni nem akart, nem merte betegen felvállalni a család felelősségét.

1918. november 14-én a szerb-horvát-szlovén királyság csapatai megszállják Pécsét és környékét. A Trianoni békeszerződés értelmében 1921 augusztusában kerül vissza a vidék Magyarországhoz. Ezalatt az idő alatt kedvezőbb politikai, lélektani helyzetet várva Kiss Géza egyéb területeken munkálkodik a maga csöndjében.

Eredményei 1927-től kezdve jelennek meg. Körülveszi magát újra a pszichológia szakirodalmával. A gyermekek lelkivilága című kiadványában áttekinti a pszichológia fejlődésének irányzatait. 1928-ban lírai mesekötetet ad ki Sugárka címmel. 1926-ban foglalja nagyobb terjedelmű írásba kutatási eredményeit Az Ormányság címmel. Beszél itt az Ormányság területéről, röviden gazdasági helyzetéről, érinti a tájnyelv kérdését. Az ormánsági életnek azokat a motívumait is meg akarta ragadni, amelyek már a múltéi: pl. a régi foglalkozásokat, a makkoltatást, lovászságot.

1928 őszén egy nagy kórházi kivizsgálás föloldja attól a lelkiismereti szorongástól, hogy felelőtlenség az ő egészségi állapotával megnősülni s egy családot a fertőzés veszélyének kitenni. Orvosai inaktívnak nyilvánították tuberkulózisát, ezért 1929 januárjában végre családot alapít, szorongató magánya és elhagyatottsága is oldódik, hiszen feleségében intelligenciában és főleg lelki erőben igaz társat kap.

Neje, Patai Gizella szekszárdi születésű volt, de Budapesten a Szilveszter Nyomdában dolgozott. Házasságkötésüket követően hamarosan megszületett első gyermekük, Kiss Gizella 1929. november 9.-én, majd 1930. december 18.-án Géza, végül harmadik gyermekként 1934. március 30.-án a családban csak Tücsöknek becézett Ágnes. (Érdekességként megjegyzem, hogy gyermekei közül egy sem követte ősi lelkészi munkájukat: Gizella magyar-francia szakos gimnáziumi tanár lett, Ágnes óvónőnek és csecsemőgondozónak tanult, Géza pedig élelmezésvezető osztályvezetőként ment nyugdíjba.

A helyiek, az egykeség hívei a harmadik gyermek megszületését követően folyamatosan gúnyolták a feleségét, mely a lelkész lelkében is mély nyomot hagyott.

Érzékeny idegrendszerét teljes mértékben uralta népe féltése, de attól mérhetetlenül szenvedett, hogy a parasztok nem értették harcát.

Így írt erről:

„... lelkileg nem bírom már ezt a nyomorult, lealjasodott lelkű népet. Azt hiszem, hogy ezért a népért én megtettem mindent, egész Ormányságot hozzáértve, amit ember megtehetett. Szolgálatomat elvégeztem, nekem itt nincs tovább...”

Ez a keserűség többször hatalmába kerítette, de hiába kapott több állásajánlatot is (még egyetemi tanári széket is kínáltak neki), végül mindig meggondolta magát, mondván: „Ki törődik ezzel a néppel, ha én is itt hagyom?”

Folytatta munkáját, gondos „tyúkanyóként” szolgálta népét, országos lapokban publikált és folyamatosan gyűjtötte a parasztok dalait, meséit. Terve volt, hogy összegyűjti és kiadja az ormánsági emberek ízes nyelvének szótárát.

Kitört a második világháború, mely ténylegesen is bevonult a kis ormánsági faluba. Egyrészt onnan is szedte áldozatait (Kiss Gézának több fiatal családapát kellett az elárvult családokkal együtt elsiratnia), másrészt valóságos hadszínterré is lett, bár fegyveres harcot nem élt át a település, a hadak átvonulásának terepeként félelmek, kifosztatások között kellett élnie.

Kiss Géza parókiája „átjáróház” lett: orosz katonáknak, szerb partizánoknak, jugoszláviai horvát menekülteknek, a Dráva menti falukból munkaszolgálatra, lövészárkok ásására hozott magyar parasztoknak lett felváltva lakása, sőt néhány napra a német katonák is megszállták, végül 1944. december elején vonultak be a szovjet csapatok Kákicsra.

A háborús megpróbáltatásokat követően, 1946 nyarán megalakult a Magyar Népi Művelődési Intézet Illyés Gyula vezetésével. Kiáltványában megfogalmazta, hogy bár a magyar parasztság forradalom nélkül juthatott egy forradalmi vívmányhoz, a szabad földhöz, szellemi szabadsághoz csak a maga erejéből juthat.

Ennek szellemében állítottak föl -az ország területén több helyen is- a parasztdolgozók tanítóképző intézeteit, többek közt a szomszédos Csányoszró községben is.

A tanítóképző munkájába szerette volna az Intézet bekapcsolni Kiss Gézát is. Néprajzot kellett volna tanítania, faluszemináriumot vezetnie és a tervek szerint lerakni egy ormánsági néprajzi múzeum alapját, de ő nem tudott részt venni a munkában. Egészsége teljesen elroncsolódott, orvosai szerint már három éve nyugdíjba kellett volna mennie, de három kiskorú gyermeke miatt nem tehetette.

Kórházba kerül, ahonnan még 1946. december végén hazatért, hogy lelkeszi feladatainak eleget tegyen és az ünnepi szolgálatokat elvégezze, de február elején újra ágynak esett.

Végső erejét összeszedve igyekezett befejezni ormánsági szótárát, melynek egy részét már ágyból diktálta feleségének. Mikor elkészült vele, újra bement a pécsi kórházba, s ott fejezte be életét 1947. április 28-án.

Személyesen beszéltem fiával, aki jelenleg Tatabányán él. Tőle tudom, hogy halála napján még bent járt édesapjánál látogatóba a kórházban, aki egész jól volt, sőt a hazamenetelt tervezték, de délután szomorú hírt kapott. Ahogy mi nevezzük Kákicsi Kiss Géza egy tavaszi délután infarktuszban hunyt el.

Temetését halála előtt egy héttel megbeszélte a látogató kákicsi paraszttasszonyokkal. Koporsójánál fejezte ki népe, hogy érzi, kit veszített: temetésére messze falukból özönlöttek mindazok, akiktől összegyűjtötte az Ormánság ősi dalait, ízes szavait, szövegeit, művészi tárgyait, s akiknek jövőjéért élete meg nem szűnő kiáltás volt.

A kákicsi helytörténeti kiállítás és fejfagyűjtemény

Kiss Géza szülőháza, a kákicsi református parókia épülete, mely régen az Ormánság egyik szellemi központja volt, ahol a helyi nyelvjárását bemutató írásai születtek, ahol a két világháború közötti években egymásnak adták a kilincset a kor neves írói és társadalomtudósai, akikben sikerült felkeltenie az érdeklődést az Ormánság iránt, ma helytörténeti kiállításnak és fejfagyűjteménynek ad otthont.

A Petőfi Sándor utca 25. szám alatt található épületben, az Ormánsági Hagyományápoló Társaság közreműködésével készült helytörténeti gyűjteményben megtekinthetők a településről és lakóiról készült 19. és 20. századi fényképek. A kiállítás bemutatja az egyházi és világi ünnepekhez és szokásokhoz kapcsolódó írásokat, tárgyi emlékeket és használati tárgyakat.

Az egykori parókián berendezett kiállítás egyedülállóságát azonban az ormánsági falvak temetőiből, főként a besencei, a szaporcai és a drávafoki temetőből való, itt összegyűjtött és bemutatott fejfagyűjtemény adja, hiszen ezek a bából faragott sírjelek a temetőkből napjainkra gyakorlatilag teljesen eltűntek. A kiállítás bemutatja és magába foglalja az ormánsági gyász tárgyi és szellemi örökségét is, így kitér arra is hogy az ormánsági gyász színe a fehér volt. A kiállításon így megtekinthető a fehér gyászruhát viselő ember nagyságú bábu is.

10. OKORÁG

Az Okor folyó partján fekvő, 187 lelket számláló kis faluja Okorág. Mint a környék több településéhez hasonlóan, innen is több római-kori, vaskori és rézkori lelet került elő, ezért a szakemberek arra következtetnek, hogy már az ókorban is lakott hely volt.

A vidék egyik legérdekesebb rézkori kincslelete éppen Okorág területén került elő: az ismert leletanyag két ezüsből készült fibulát és három sodrott ezüst karperecet tartalmaz, ezek azonban bizonyára összefüggenek azokkal a 19. század végén ugyanitt talált, hasonló ezüstékszerekkel (fibulákkal és karvédő tekercecsekkel), amelyek valószínűleg elrejtett kincsből származhatnak.

A kincslelet darabjait közvetlenül arra az időszakra datálják, mielőtt a rómaiak elfoglalták volna ezt a vidéket, tulajdonosuk pedig olyan, a korában jelentős személyiség lehetett, aki már ismerte a latin betűs írást, tekintve, hogy egyes darabokon bevéselt latin betűk láthatók.

Római eredetű épület-és település nyomokat is találtak, amely valószínűleg egy nagyobb kiterjedésű római villa, vagy egy kisebb település nyomai.

Ugyancsak római eredetűek az említett kincslelet előkerülésének helyétől alig 500 méterre fellett épület- vagy településnyomok, amikre a ma úgyszintén Okorághoz tartozó, korábban Mónosokor község határában elterülő Köves mezőn találtak rá, és amelyek vagy egy nagyobb kiterjedésű római villa, vagy egy kisebb település nyomai lehetnek, az elszórt téglá- és habarcsnyomokból következtetve; korábbi régészeti irodalom még egy római bronzszobrocskát is említ ugyaninnen.

A mai község 1978-ban jött létre, amikor is Okorágkoz csatolták a szomszédos Monosokor települést, mint lakott külterületet. Itt ma már senki sem lakik. A rendszerváltást óta folyamatos népességszám csökkenés tapasztalható. A 2011-es népszámlálás adatai szerint a település főleg magyar lakta, de a lakosság közel 30 %-a roma nemzetiségűnek vallja magát.

A település helyzetét minden szempontból meghatározza a térség, amelyhez tartozik. Az Ormánság elmaradott és elzárt, az ország általános társadalmi és gazdasági fejlődési tendenciájából évtizedeken át kimaradt. Az infrastrukturális hiányokon túlmenően iparral, komolyabb gazdasági bázissal nem rendelkezik.

Terület aprófalvas településszerkezete alapvetően befolyásolja a közlekedési kapcsolatok kiépülését, közúti elérhetőségét. A települések közötti kapcsolattartást nehezíti a járásban a zsáktelepülések magas aránya.

A statisztikai adatok szerint Okorág község lakónépessége sajnos folyamatosan csökkent az elmúlt években. Sajnálatos módon a településen élő 15-17 éves gyermekek száma az elmúlt években folyamatosan csökken, amely egy ilyen kicsi települést nézve szomorú képet fest a lakóképesség jövőjét nézve.

A fiatalok számának nagyütemű csökkenése mellett az idősebb korosztály számának a fogyása is megfigyelhető, ami összességében a település lakónépességének csökkenését, hosszú távon pedig az elöregedését eredményezi.

Okorágon a tömegközlekedés Volán busszal a járatszámok alacsony száma miatt nehézkes, és csak Sellye irányába megoldott, de azon szerencsés települések közé tartozik, ahol a vasúti infrastruktúra még használható. Komoly probléma, hogy a vasútállomás 2 kilométerre van a falutól, ami az idősebbek számára komoly kihívás.

A lakosság számára a Sellye–Szentlőrinc vonal biztosítja az összeköttetés a megye- és régióközponttal, valamint a szomszédos kisvárossal.

Vezetékes ivóvíz ellátás a település teljes területén biztosított. A szennyvízcsatorna hálózat, és vezetékes gáz hálózat kiépítetlen.

Az infokommunikációs infrastruktúra jelenléte és kiépítettsége javuló tendenciát mutat. A telefon főállomások, kábeltelevíziós előfizetések, internet előfizetések számát tekintve óriási lemaradás volt tapasztalható, mára a szolgáltatások elérhetőek és használhatóak.

Okorágon jelenleg egy élelmiszer bolt biztosítja a lakosság számára a vásárlási lehetőséget, de alacsony árukészlete és magas árai miatt kevesen vásárolnak itt. A mozgó-bolt szolgáltatás szinten elérhető a faluban. Kocsma, mint a helyi közösségi élet színtere, még üzemel. A faluban, helyben egyéb szolgáltatások nem hozzáférhetőek. Szinte minden, a 8 kilométerre lévő Sellye kisvárosban elérhető el a lakosság számára (orvos, óvoda, iskola, polgármesteri hivatal, gyógyszertár, fodrász, üzletek, posta, bank stb.).

A településen élők számára az egészségügyi ellátás alapjait Sellye székhellyel egy házi orvos és egy gyermekorvos, valamint egy védőnő biztosítja. A helyi orvosi vizsgáló helység kialakított, működik, az egészségügyben dolgozók kétheti rendszerességgel, másfél óra időtartamban tartanak helyben rendelést.

A település szociális helyzet megítélését szolgáló mutatók rendkívül kedvezőtlen képet mutatnak, amely köszönhető az iskolázottság alacsony színvonalának és a munkanélküliek magas arányának. Munkahelyet a településen a mezőgazdasági vállalkozóknál végzett, idényjellegű mezőgazdasági munkákon kívül csak az önkormányzat tud biztosítani. Jelenleg is 20 főt foglalkoztat közfoglalkoztatási programok keretében.

A nevelési - oktatási intézmények szintén Sellyéhez kötik a települést. Az általános iskolásokat iskolabusz szállítja, de az óvodások szállítása falugondnoki feladat.

Közművelődési intézmények részben működnek. Kis könyvtárunk heti 12 órás nyitvatartási időben fogadja az olvasni szándékozókat, művelődési házuk (kulturház) csak időszakosan, alkalmanként, rendezvényekhez kötötten működik.

Szociális alapellátások közül a házi segítségnyújtás, az étkeztetés, a családsegítés és a falugondnoki szolgáltatás biztosított, és jól működő.

11. BOGDÁSA

Bogdása község íratlan története a messzi régmúlt időkbe vezet vissza, és írott történelme az Árpád-korban kezdődik. A dombon álló templom alapjait talán István király idejében rakták.

II. András király halála után, 1235-ben IV. Béla király került a trónra, s 1270-ig, haláláig uralkodott. Szent István király után a második országalapítónak is nevezik, mert a pusztító tatárjárás után ő építette újjá az országot.

Amikor seregével megsemmisítő vereséget szenvedett Muhi mellett 1240-ben, a tatárok elől Dalmáciába menekült.

Visszatérésekor siralmas állapotokra lelt az országban. Ezt ő később így fogalmazta meg: „Egykor a tatárok az ország lakosainak nagy részét vagy megölték, vagy elhurcolták, s az ország, amely azelőtt telve volt néppel, sok helyütt pusztasággá vált.”

IV. Bélára nagy feladat várt. E pusztítás után egy országot kellett újjáépíteni. Az ezt követő évek, évtizedek a védelmi intézkedések, a várépítések és a királyi kiváltságlevelek alapján a városalapítások jegyében teltek.

Ez időszakban kezdődik falunk, Bogdása írott történelme is, a legkorábbi írott adat 1251-ből való.

Az évszázadok nevét többféle formában írták. 1251: Bakdassa; 1332: Bogda, Bogdaza, Bogdasti; 1441-1446-1551: Bogdasa; 1808: Bogdássa; 1828: Bogdássa; 1903: Bogdácsa, Bogdása.

Bogdása neve puszta személynévből keletkezett magyar névadással. Az alapjául szolgáló személynél szláv eredetű: a bog és dása, dácsa szavak összevonásaként a jelentése: „Isten hajléka”.

Bogdása több Árpád-kori és középkori elpusztult falu helyén települt.

A korabeli feljegyzések alapján, 1266-ban a Haraszt-nemzetségbeli Miklós bán fiai megosztottak az országbíró előtt. Az öt fiú közül Sebestyén és Péter kapta Bogdását és Kustánt Baranya megyében. Későbbi birtokosai a Cseményiek voltak, akiktől 1466-ban a pécsi káptalan vásárolta meg, még Soklós várához is tartozott. 1332-ben már egyházas hely volt.

Az itt lévő plébánia a pápai tizedlajstrom szerint a székesegyházi főesperesség hatáskörébe tartozott. 1495. március hó 8-án II. Ulászló király megerősíti azt az adományt, amelyet a pécsi püspök bizonyos bogdásai családnak tett.

A törökkel való csatározások, a török hódítás eseményei Bogdása történelmében is nyomot hagytak. Egyes források szerint a török had pusztításai nyomán elnéptelenedett, más források szerint a török hódoltság alatt Bogdása folyamatosan lakott helység volt, de a török elől sok család más vidékre menekült.

1543-ban az elmenekült családok közül egy-egy visszatért. A török azonban a műveltebb keresztényt nem szívelte, így elszegényedtek és birtokaikat nem használhatván, visszasüllyedtek a földművesek közé.

1559-ben a falu továbbra is a pécsi káptalan birtokai közé tartozott. Bogdásán az 1561-ben megtartott vizsgálat szerint 28 és fél telek volt. 1582-ben 33 magyar családfőt írtak össze Bogdásán. Az 1600-as években a falu lakossága vészesen megfogyatkozott a pusztulásához került közel, szinte elnéptelenedett.

1696-ban Eszterházy nádor decretumával véglegesen Baranyához tartozónak nyilvánítják, mivel állandó vita tárgya volt, hogy Bogdása melyik vármegyéhez tartozik.

Ugyanekkor a Neo-aquistica comissio előtt a káptalan írásokkal tudta bizonyítani a községre való jogát, amelyet ily módon meg is kapott.

1714-ben Bogdása területét a pécsi papság birtokaként jegyezték. A betelepüléssel lassan növekszik a lakosság száma. Az úrbérrendezéskor a pécsi káptalannak már 43 ökrös jobbágy szolgált és adózott.

1828-ban a római katolikus templom épülete mellett már 92 ház volt Bogdásán, 144 római katolikus és 498 református lakossal.

1833-34-en már megépült a református templom és lelkészség. A 92 házban 647 fő lakos élt. A falu körül jól művelhető földek és nagy erdőségek földesura továbbra is a pécsi székesegyház. Az 1836. és 1851. évi feljegyzések szerint a katolikus és református anyaszentegyházak kebelén belül Bogdásán 116 katolikus és 476 református lakos élt.

Bogdása mai látképének meghatározó elemei a kertes házak fölé emelkedő templomtornyok. A kertek alján szerényen bújik meg karcsú tornyával a református templom. Egy szájról-szájra terjedő anekdota kapcsolódik a templomhoz.

„A Bogdásán felépített szép formájú templomot megirigyelték a drávafoki reformátusok, ezért elhatározták, hogy ellopják. Nem számoltak viszont a borocskát igen szerető harangozóval. Az történt ugyanis, hogy a derék és mindig kapatos harangozó – házsártos feleségétől tartva – nem ment haza, hanem a toronyban aludta ki inkább mámorait. Arra ébredt, hogy inog-mozog alatta az egész templom. Kinézve a torony ablakából látta, hogy a drávafoki legények már a kertek aljáig elhúzták a templomot. Nosza, megijedvén e csúf tolvajlástól gyorsan megkongatta a harangokat. Erre a legények megijedtek, s otthagyván a templomot Drávafokig meg sem álltak. Így maradt a kertek alján a bogdásiak református temploma.”

Magasan kiemelkedő dombra épült a katolikus templom pilléres épülete. Tornyából nagyon messzire lehet látni. A templom alapjai valószínűleg Árpád-koriak Támpilléres háromboltszakaszos hajója és támpilléres félnyolcszögletű szentélye van 1746-ból való a tornya, a sekrestyéje, a hajó és a szentélyboltozata. A toronysisakját 1850-ben készítették. Szószéke barokk.

A katolikus templom szent Péter és Pál tiszteletére épült, szentélye 15. századi gótikus formát őriz, így az Ormánság legrégebbi, ma is álló egyházi építménynek tekinthető.

Az épületet 1749-ben restaurálták, ekkor kapott barokk formát a templomhajó és a torony. Berendezése is figyelemre méltó, a fő és mellékoltárok, az orgona, a keresztelő kút a 18. században készült copf stílusban. Védőszentje Szent Péter és Szent Pál.

Bogdása lakói még a 19. század első harmadában is magyarok voltak, de a hamarosan német és délszláv családok jelentek meg a községben és a századforduló táján 50 fő körüli cigánykolónia is megtalálható volt a község határában.

Bogdásának az első magyarországi népszámláláskor (1785-ben) 419 lakója volt. A 19. század utolsó évtizedében (1890-1900) már 1000 fő a népessége. Mint a legtöbb ormánsági faluban, a századforduló után itt is csökken a születésszám (egykézés), növekszik az elvándorlás.

Az 1930-ban feljegyzett adatok szerint Bogdása már egy kis lélekszámú község Baranya vármegyében, a hozzá tartozó települések Balázstelep és Körcsönyepuszta. A Bogdásához tartozó Körcsönyepuszta valamikor kis középkori falu volt, a török hódoltság idején néptelenedett el. Az 1930. évi adatok alapján Bogdása lakosainak száma 716 főre emelkedett.

A II. világháborús időszakban valóságos népvándorlás jegyében zajlott le. Az 1940-45-ös II. világháborúnak is voltak bogdási áldozatai. Hősi halált halt: Bánhegyi György, Bencze József,

Bíró Lajos, Földesi József, Győr József, Kalmár György, Kalmár József, Keresztes Dezső, Mózs Sándor, Nagy József, Nagy Lajos, Patak József katonák. Béke poraikra!

1946-ban megalakult Bogdásán a Katolikus Legényegylet. Rövid fennállása idején dicséretes nevet szerzett magának. Sajnos az egyéb, más egyesületekkel együtt ez is feloszlattatott. 1948. március havában a bogdásai ifjúság több színelőadást rendezett, hogy annak bevételével hozzájáruljon a bogdásai plébános által szükségesnek tartott és meghirdetett templomtatarozáshoz. Az 1950-es évek időszakában háttérbe szorultak a hagyományok. Százvezrek váltak üldözötté, vagyonukat vesztve elhurcolttá, kitelepítetté, láger- és börtönlakóvá.

Bogdásáról - vagyonukat hátrahagyva, kisémmizve - Drotter Béla és Szatyor Győző családját hurcolták el. Számos más ormánsági családok került a hortobágyi lágerekbe. A bogdásai temetőben állított kopjafa-emlékmű az ő szenvedéseik emlékét őrzi.

1959-ben a bogdásai katolikus templomot az államhatóság műemlékké nyilvánította.

Az 1970-es, 1980-as években szinte teljesen kicserélődött a falu lakossága. Megváltozott minden. az egykor hagyományokat, szokásokat őrző közösség széthullott. Az elvándorolt, elhurcolt őslakosok helyébe települtek nem tudták és tudják átérezni a falu múltját.

1989. október 23-án kikiáltották a Köztársaságot. 1990 tavaszán megtörtént az első szabad, demokratikus választás. A rendszerváltozás Bogdása életét is érintette. Sajnos az itt élő emberek élete nem lett jobb, megszűntek azok a TSZ-ek, üzemek, gyárak, ahol a bogdásaiak dolgoztak.

A faluban található lakóházak régi, hagyományos, háromosztatú parasztházak, többnyire gádoros előtornáccal. Ezek mellett állnak a hetvenes évekre jellemző kocka alakú sátoztetős házak. Infrastruktúra és közlekedés szempontjából vegyes a kép. Teljes körű a villamos- és vízhálózat, de ugyanakkor nincs csatornázottság, és nincs gázhálózat sem. Nincs közvetlen, illetve regionális kerékpárút. A közlekedés és a hiányzó csatorna- és gázellátottság kiépítése.

Nincs a turizmussal kapcsolatos idegenforgalmi struktúra, pedig a turizmus szempontjából jó adottságokkal rendelkezik.

Falumúzeum kialakításával a helyi tárgyi és szellemi emlékek bemutatása történik. A közösségi kultúrház és az egykori plébánia felújításával, helyrehozatalával néprajzi-, népművészeti, képzőművészeti, turisztikai programok lebonyolításának terveznek helyet biztosítani.

A falu jelenleg egyetlen működő intézménye a faluház, amely a fiatalok és az idősök közösségi rendezvényeinek ad helyet.

Bogdása lakosság száma az utóbbi években folyamatosan csökkent. A gyerekek száma a csökkenő tendenciát mutat, ez is jelzi, hogy a kistelepülésekben való megélhetés egyre nehezebb, így a fiatalok, gyerekek máshol próbálnak letelepedni, ahol nagyobb a munkalehetőség. A településen az évek előrehaladtával egyre nagyobb százalékban lesznek az idősök, akiknek nincs lehetőségük elköltözni.

Lakosság számának folyamatos csökkenésének legfőbb oka, hogy a természetes szaporodás értéke is évről évre negatív pályát fut be. Sajnálatos módon az elkövetkezendő időszakban sem várható a tendencia fordulása, sőt, a jelenlegi helyzet nagy valószínűség szerint tovább fog romlani. Így az önkormányzatnak fel kell készülnie a mostani problémákon túl megjelenők kezelésére, orvoslására, továbbá a szociális feladatellátási intézmények aktívabb bevonására. Bogdásán a tömegközlekedés Volán busszal a járatszámok alacsony száma miatt nehézkes. Vasútvonalat évekkel ezelőtt bezárták.

Vezetékes ivóvíz ellátás a település teljes területén biztosított. A szennyvízcsatorna hálózat, és vezetékes gáz hálózat kiépítetlen.

Az infokommunikációs infrastruktúra jelenléte és kiépítettsége javuló tendenciát mutat. A telefon főállomások, kábeltelevíziós előfizetések, internet előfizetések számát tekintve óriási lemaradás volt tapasztalható, mára a szolgáltatások elérhetőek és használhatóak.

Bogdásán jelenleg egy élelmiszer bolt biztosítja a lakosság számára a vásárlási lehetőséget, de alacsony árukészlete és magas árai miatt kevesen vásárolnak itt. A mozgó-bolt szolgáltatás szinten elérhető a faluban. A közösségi élet színterétül szolgáló kocsmá, évek óta nem üzemel. A faluban, helyben egyéb szolgáltatások nem hozzáférhetőek. Szinte minden, a 8 kilométerre lévő Drávafokon vagy Sellyén elérhető el a lakosság számára (orvos, óvoda, iskola, polgármesteri hivatal, gyógyszertár, fodrász, üzletek, posta, bank stb.).

A településen élők számára az egészségügyi ellátás alapjait Drávafok székhellyel egy háziorvos és egy védőnő biztosítja. A helyi orvosi vizsgáló helység kialakított, működik, az egészségügyben dolgozók kétheti rendszerességgel, másfél óra időtartamban tartanak helyben rendelőt.

A település szociális helyzet megítélését szolgáló mutatók rendkívül kedvezőtlen képet

mutatnak, amely köszönhető az iskolázottság alacsony színvonalának és a munkanélküliek magas arányának. Munkahelyet a településen a mezőgazdasági vállalkozóknál végzett, idényjellegű mezőgazdasági munkákon kívül csak az önkormányzat tud biztosítani. Jelenleg is 15 főt foglalkoztat közfoglalkoztatási programok keretében.

A nevelési - oktatási intézmények szintén Drávafokhoz és Sellyéhez kötik a települést. Az általános iskolásokat iskolabusz szállítja, de az óvodások szállítása falugondnoki feladat.

Közművelődési intézmények részben működnek. Kis könyvtárunk heti 12 órás nyitvatartási időben fogadja az olvasni szándékozókat, faluházuk csak időszakosan, alkalmanként, rendezvényekhez kötötten működik.

Szociális alapellátások közül a házi segítségnyújtás, az étkeztetés, a családsegítés és a falugondnoki szolgáltatás biztosított, és jól működő.

12. SÓSVERTIKE

Az Árpád-kori település, Sósvertike (Vertike, Vertege) nevét az oklevelek először 1322-ben említették először Wertegey alakban írva. A település nevét az oklevélben szereplő vertikei nemes, Sztárai Pál serviens nevéből ismerjük.

A falu belterülete két nagyobb, egymással nagyjából párhuzamos utcából áll, ezek közül a főutca, helyi nevén a „nagysor”, ahol a református templom és a faluház is áll, és ahova a faluba vezető út is beérkezik, Petőfi Sándor, míg a másik, keskenyebb utca, Kossuth Lajos nevét viseli. A két utca egy nagyobb füves területet fog közre, itt található a község futballpályája is. A mai aszfaltos út is csak valamikor az 1960-as évek körül épült ki a település és Sellye között.

A 20. század második felében mintegy húsz-huszonöt éven keresztül saját iskolája is volt a településnek, de az 1970-es évek vége óta ismét csak Sellyére járhatnak az itteni családok általános iskolás gyermekei.

A környék településeinek többségével szemben Sósvertikén sok gyermek születik és nevelkedik, a fiatalok lakossági aránya magas. A munkanélküliség komoly gondot jelent a faluban, a munkaképes korú lakosság nagy hányadát sújtja; a legrosszabb helyzetű, mélyszegénységben élő családokat az önkormányzat pályázati források felhasználásával igyekszik segíteni, változó

sikerrel. Érdekesség, hogy pár évvel ezelőtt néhány külföldi vállalkozó is fantáziát látott abban, hogy Sósvertikén telepedjenek le, őket rövid időn belül a lakosság is többé-kevésbé befogadta. A statisztikai adatok szerint, az ország demográfiai trendjével, vagyis a lakosság szám csökkenésével ellentétben Sósvertike népessége az elmúlt években növekedésnek indult, kivételt képezve ezzel a térség többi kistelepülései között.

Sósvertikén a tömegközlekedés Volán busszal a járatszámok alacsony száma miatt nehézkes, és csak Sellye irányába megoldott. vasútvonallal nem rendelkezik.

Vezetékes ivóvíz ellátás a település teljes területén biztosított. A szennyvízcsatorna hálózat, és vezetékes gáz hálózat kiépítetlen.

Az infokommunikációs infrastruktúra jelenléte és kiépítettsége javuló tendenciát mutat. A telefon főállomások, kábeltelevíziós előfizetések, internet előfizetések számát tekintve óriási lemaradás volt tapasztalható, mára a szolgáltatások elérhetőek és használhatóak.

Sósvertikén jelenleg egy élelmiszer bolt biztosítja a lakosság számára a vásárlási lehetőséget, de alacsony árukészlete és magas árai miatt kevesen vásárolnak itt. A közösségi élet színterül szolgáló kocsmá évek óta nem üzemel. A mozgó-bolt szolgáltatás szinten elérhető a faluban. A faluban, helyben egyéb szolgáltatások nem hozzáférhetőek. Szinte minden, a 8 kilométerre lévő Sellye kisvárosban elérhető el a lakosság számára (orvos, óvoda, iskola, polgármesteri hivatal, gyógyszerár, fodrász, üzletek, posta, bank stb.).

A településen élők számára az egészségügyi ellátás alapjait Sellye székhellyel egy házi orvos és egy gyermekorvos, valamint egy védőnő biztosítja. A helyi orvosi vizsgáló helység kialakított, működik, az egészségügyben dolgozók kétheti rendszerességgel, másfél óra időtartamban tartanak helyben rendelést.

A település szociális helyzet megítélését szolgáló mutatók rendkívül kedvezőtlen képet mutatnak, amely köszönhető az iskolázottság alacsony színvonalának és a munkanélküliek magas arányának. Munkahelyet a településen a mezőgazdasági vállalkozóknál végzett, idegenjellegetű mezőgazdasági munkákon kívül csak az önkormányzat tud biztosítani. Jelenleg is 21 főt foglalkoztat közfoglalkoztatási programok keretében.

A nevelési - oktatási intézmények szintén Sellyéhez kötik a települést. Az általános iskolásokat iskolabusz szállítja, de az óvodások szállítása falugondnoki feladat.

Közművelődési intézmények részben működnek. Kis könyvtárunk heti 12 órás nyitvatartási

időben fogadja az olvasni szándékozókat, művelődési házuk (kultúrház) csak időszakosan, alkalmanként, rendezvényekhez kötötten működik.

Szociális alapellátások közül a házi segítségnyújtás, az étkeztetés, a családsegítés és a falugondnoki szolgáltatás biztosított, és jól működő.

13. DRÁVASZTÁRA

Írásos emlékekben 1327-ben bukkant fel először Ztara néven János fia Pál de Ztara földesúrnak nevében, majd 1472-ben Thothstara, 1536-ban pedig Izthara néven fordul elő. Az 1332-es pápai tizedjegyzékben templommal rendelkező faluként írják le.

Birtokosai voltak a Sztáray család, a Garai család, Corvin János, a Perényi család, a sellyei uradalom, a Batthyány család, báró Biedermann család, gróf Draskovics Iván.

A török hódoltság során lakott magyar faluba a horvát betelepülés 1720-1744 között történt. A reformátusokat Sósvertikére telepítették át.

Többször érte katasztrófa: 1828-ban árvíz, 1864-ben kolera, 1891-ben tűzvész pusztította.

Külterülete volt Alsóerzsébet-puszta, Lajos-tanya, Nagyvájás-tanya.

2001-ben lakosságának 58%-a horvát volt.

A falu határában húzódik, sőt a településközponton is áthalad az EuroVelo nemzetközi kerékpárút-hálózat 13. számú, „Vasfüggöny” útvonalának horvát-magyar határ menti szakasza, amelynek itt ér véget a Drávatamásítól induló 3. számú etapja, és itt kezdődik a Szaporcáig tartó 4. etap.

A település igen közel fekszik a Drávához, a falu főutcájáról egyenesen eljuthatunk a folyó töltésére. Drávasztára közigazgatási területén több Dráva-holtág is található (pl. Bresztik-tó, Vájás-tó, Adravica), de ezek természetvédelmi jelentősége inkább csak lokális, nem tartoznak természetvédelmi területhez; szabad vízterületüket szórványosan horgászati célra is hasznosítják.

Nevezetesség a ma is és működő katolikus temploma 1948-ban épült. A horvát kultúra ápolását szolgálják az 1993-ban megalakult Biseri Drave (Dráva Gyöngyei) hagyományőrző tamburazenekar és az emlékszoba, amely az egykori élet tárgyait mutatja be.

Drávasztárán a település lakónépessége az elmúlt években kisebb ingadozásokkal egyenletes volt. A természetes szaporodás csökkent, kevesebben születnek, mint ahányan meghalnak a településen. Az adatok folyamatos népességcsökkenést jelezhetnének, de a bevándorlás miatt az össz lakónépesség mutatói javulnak.

Drávasztárán a tömegközlekedés Volán busszal a járatszámok alacsony száma miatt nehézkes, és csak Sellye irányába megoldott. Vasútvonallal nem rendelkezik.

Vezetékes ivóvíz ellátás a település teljes területén biztosított. A szennyvízcsatorna hálózat, és vezetékes gáz hálózat kiépítetlen.

Az infokommunikációs infrastruktúra jelenléte és kiépítettsége javuló tendenciát mutat. A telefon főállomások, kábeltelevíziós előfizetések, internet előfizetések számát tekintve óriási lemaradás volt tapasztalható, mára a szolgáltatások elérhetőek és használhatóak.

Drávasztárán jelenleg egy élelmiszer bolt biztosítja a lakosság számára a vásárlási lehetőséget, de alacsony árukészlete és magas árai miatt kevesen vásárolnak itt. A mozgó-bolt szolgáltatás szinten elérhető a faluban. A helyi közösségi élet aktív színterét, a vendéglátó egységek (kocsmák) biztosítják. A falusi vendéglátás, mint turizmus, fejlődőben van. Dráva ártere, természeti környezete egyre nagyobb mértékben vonzza a turistákat.

A településen élők számára az egészségügyi ellátás alapjait a helyi háziorvos biztosítja. Sellye székhellyel érhető el a gyermekorvos, valamint a védőnő. Ez utóbbi kétheti rendszerességgel fogadja a kismamákat és babákat az orvosi rendelőben.

Drávasztárán, a helyi kisiskolában biztosított helyben az általános iskolás korú gyermekek oktatása. A nevelési intézmények Sellyéhez kötik a települést. Az óvodások szállítása falugondnoki szolgálat látja el.

A faluban, helyben egyéb szolgáltatások nem hozzáférhetőek. Szinte minden, a 8 kilométerre lévő Sellye kisvárosban elérhető el a lakosság számára (óvoda, polgármesteri hivatal, gyógyszertár, fodrász, üzletek, posta, bank stb.).

A település szociális helyzet megítélését szolgáló mutatók rendkívül kedvezőtlen képet mutatnak, amely köszönhető az iskolázottság alacsony színvonalának és a munkanélküliek magas arányának. Munkahelyet a településen a mezőgazdasági vállalkozóknál végzett, idényjellegű mezőgazdasági munkákon kívül csak az önkormányzat tud biztosítani. Jelenleg is 10 főt foglalkoztat közfoglalkoztatási programok keretében.

Közművelődési intézmények részben működnek. Kis könyvtárak heti 12 órás nyitvatartási időben fogadja az olvasni szándékozókat, művelődési házuk (kultúrház) csak időszakosan, alkalmanként, rendezvényekhez kötötten működik.

Szociális alapellátások közül a házi segítségnyújtás, az étkeztetés, a családsegítés és a falugondnoki szolgáltatás biztosított, és jól működő.

Biseri Drave

A tamburazenekar 1993-ban alakult a Drávasztárai Általános Iskolában. Az elmúlt 25 évben több mint 100 zenész és énekes vett részt az együttes munkájában, és az általános iskolai zenekar ifjúsági együttesé nőtte ki magát. Műsorán drávamenti horvát népdalok, népszerű tamburazenekari szerzemények, valamint magyar dalok, nóták is szerepelnek. Az együttes nagyon aktív, évente mintegy 40 fellépése van. Belföldön vendégszerepelt egyebek között Budapesten, Pécsen, Tatabányán, Mohácson, Nagykanizsán, a határokon túl pedig fellépett Szerbiában, Szlovákiában, Szlovéniában, Bosznia-Hercegovinában és többször is Horvátországban. A Biseri Drave több fesztiválon kiemelt arany minősítést szerzett (Forgórózsa Fesztivál, Tatabánya, Népek zenéje, népek tánca fesztivál, Harkány). 2014-ben a Baranya Megyei Horvát Önkormányzat a Baranyai Horvátságért díjjal tüntette ki, 2015-ben pedig az együttes bejutott a Főszállott a páva középdöntőjébe, ahol Ezüst páva díjat és a legjobb nemzetiségi produkció minősítést szerezte meg. 1995-től a zenekar munkáját a Biseri Drave Művészeti Alapítvány támogatja.

13. DRÁVAFOK

Neve a Dráva folyó és a fok-magas vízállású folyóág vizét elvezető tér- főnevek összetétele. A településről a magyar államalapítás előtti történelmi korokra vonatkozó régészeti leleteket eddig még nem találtak.

Dráva-fok története több száz évre nyúlik vissza, a lakosság évszázadokon keresztül magyar volt. A község neve Fukó alakban 1257-ben bukkant fel először írott forrásokban. Eredetileg a

Dombay család birtoka volt, melynek egyik nő tagja, Éti Kornis Mihályné 1493-ban az Enyingi Török családnak adta el, s ebben az iratban olvasható először a jelenlegi Drávafok név.

Drávafok példája jól alátámasztja a hazai aprófalvakra jellemző erózió modelljét. A település egyértelműen magán hordozza az aprófalvak „betegségének” jegyeit, mint például a szegénység, az elöregedés, a fiatalok elköltözése, az idősek helyben maradása; az elköltözők helyére alacsonyabb státuszú, gyakran cigány családok beköltözése jellemző.

Az Ormánság hazánk halmozottan hátrányos térségei közé tartozik, a fiatal aktív népesség folyamatos elvándorlása, kilátástalan életkörülmények, a munkalehetőségek és infrastruktúra hiánya, elöregedő társadalom jellemzik.

A demográfiai változások háttérében eltérő irányú tényezők működnek: a korábban erős termelészövetkezeti központ a rendszerváltozást követően elveszítette munkahelyeinek jelentős részét. A fiatalok elvándorlása mellett ugyanakkor jellemzővé vált a beköltözés is. A település kisközponti jellegével összefüggő előnyök (iskola, óvoda, boltok) vonzerőt jelentenek a közeli, intézmények nélküli, leszakadó falvak.

Drávafok etnikai összetétele vegyes. Határmenti helyzetéből adódóan több horvát, illetve kettős identitású is él a településen. A horvát kisebbség mellett a roma népesség jelenik meg.

A vallás is fontos szerepet játszik a hagyományosan református gyökerekkel rendelkező községben. A református őslakosság összetartó, szűk csoportot képez.

A Sellyei járásban Drávafokon működik egyedül olyan általános iskola, ami nem állami fenntartású. 2008 óta a református egyház működteti. Az iskola megszűnésével a falu lelkiisége, identitása sérülne meg.

Annak ellenére, hogy a reformátusok aránya nem éri el a település lakóinak negyedét, az intézményfenntartó egyház komoly kulturális hatással bír a település más felekezeti lakóinak szempontjából is. A település ünnepeit az iskola diákjainak fellépése erősíti, így a helyi társadalom rendezvényei egyben a református egyházközösség ünnepei is.

A gyermekek a szomszédos Drávafokra járnak óvodába, iskolába. Délutáni foglalkozásaik, művelődést, szórakozást jelentő programokkal a faluházban folynak. Az óvoda és iskola működéséhez szükséges hozzájárulás jelentős összeget tesz ki, de ez fontos feladat, mert a fiatalok oktatásának, nevelésének a helybeli, illetve közeli biztosítása az elsődleges cél.

A falu mindennapi életét segíti a falugondnoki szolgálat, ami egyben az idősek rendszeres – igény szerint – ellátását is biztosítja. Állandó egészségügyi szolgálat Drávafokon működik, Bogdásán csak hetente egy alkalommal van háziorvosi rendelés.

A település másik kulcsfontosságú épülete a helyi művelődési ház, amely számos programnak és rendezvénynek ad helyet. Drávafok – más falvakkal ellentétben – nem választotta a művelődési ház bezárásának költségkímélő stratégiáját. Az intézmény vezetője képzett, motivált munkatárs, aki egyben önkormányzati képviselőként is tevékenykedik, s a falu számos pályázatában is közreműködik. Fontos megemlíteni, hogy a település két korábbi polgármestere is kapcsolódott a művelődési ház munkájához. A hely valódi központja a falunak: gyermekek és felnőttek egyaránt látogatják számítógéptermet, könyvtárát és rendezvény-helységeit.

Az oktatási intézmények és a művelődési ház mellett fontos szerepe van a település közösségi életében a rendszeresen szervezett kulturális programoknak is.

Az oktatási intézmények és a művelődési ház mellett fontos szerepe van a település közösségi életében a rendszeresen szervezett kulturális programoknak is.

A közösségi rendezvények, a civil, nemzetiségi és vallási aktivitás szorosan összekapcsolódik a kistelepülések mindennapi életében is.

A statisztikai adatok szerint Drávafok község lakónépessége folyamatosan csökkent az elmúlt években. Drávafok lakosságának folyamatos csökkenésének legfőbb oka, hogy a természetes szaporodás értéke is évről évre negatív pályát fut be. Sajnálatos módon az elkövetkezendő időszakban sem várható a tendencia fordulása, sőt, a jelenlegi helyzet nagy valószínűség szerint tovább fog romlani. Így az önkormányzatnak fel kell készülnie a mostani problémákon túl megjelenők kezelésére, orvoslására, továbbá a szociális feladatellátási intézmények aktívabb bevonására.

Drávafokon a tömegközlekedés Volán busszal Sellye, Barcs és Szigetvár irányába is megoldott. Vasúti infrastruktúra tömegközlekedésre már nem, de teherszállításra még használható.

Vezetékes ivóvíz ellátás a település teljes területén biztosított. A szennyvízcsatorna hálózat, és vezetékes gáz hálózat kiépítetlen. Az infokommunikációs infrastruktúra jelenléte és kiépítettsége javuló tendenciát mutat. A telefon főállomások, kábeltelevíziós előfizetések, internet szolgáltatások elérhetőek és használhatóak.

Drávafokon jelenleg két élelmiszer bolt biztosítja a lakosság számára a vásárlási lehetőséget. A közösségi élet színteréül szolgáló vendéglátóhely (kocsma) üzemel. A mozgó-bolt szolgáltatás szinten elérhető a faluban.

A településen élők számára az egészségügyi ellátás helyben háziorvos és védőnő biztosítja.

Munkájukat helyben működő gyógyszertár segíti.

A település szociális helyzet megítélését szolgáló mutatók rendkívül kedvezőtlen képet mutatnak, amely köszönhető az iskolázottság alacsony színvonalának és a munkanélküliek magas arányának. Munkahelyet a településen a mezőgazdasági vállalkozóknál végzett, idényjellegű mezőgazdasági munkákon kívül csak az önkormányzat tud biztosítani. Jelenleg is 16 főt foglalkoztat közfoglalkoztatási programok keretében.

Az óvodás és általános iskolás korú gyermekek nevelési – oktatása helyben biztosított.

Közművelődési intézmények működnek. Könyvtárunk és művelődési házunk napi nyitvatartással fogadja az érdeklődőket.

Szociális alapellátások közül a házi segítségnyújtás, az étkeztetés, a családsegítés és a falugondnoki szolgáltatás biztosított, és jól működő.

A faluban, helyben egyéb szolgáltatások nem hozzáférhetőek. A hiányzó szolgáltatások legközelebb a 8 kilométerre lévő Sellye kisvárosban elérhető el a lakosság számára (, fodrász, posta, bank stb.).

A falu híres szülötte, Csikesz Sándor

Csikesz Sándor 1889. január 8.-án az akkor még újnak számító tanítói lakásban látta meg a napvilágot Dr. Csikesz Sándor, református teológus professzor, iskolánk névadója. Édesapja 1882-1887. között volt tanító Drávafokon. 1912-ben gyermekevei színhelyén az Ormánságban, Csányoszrón vállalt lelkészi szolgálatot. Csikesz Sándor „csányoszrói” magánegyeteme a fiatal Kodolányi talán legnagyobb élménye. Kodolányi és Csikesz barátsága a lelkész haláláig tartott. Még Kiscsány-Oszróban szerkesztette a Baranyai Kálvinista Lobogó-t. Az Országos Református Lelkészegyesületnek, az ORLE-nek 20 éven át főtitkára, 1923-tól a Debreceni Hittudományi Egyetem hittudományi karán tanár, 1937-38-ban az egyetem rektora. A debreceni Református Kollégium levéltárában, 1923 és 1940 között. Csikesz Sándor professzor alkotott új rendszert és készített új katalógust. A Pécsi Tudományegyetem Csikesz Sándort 1934.május 13.-án díszdoktorává fogadta. 1940. február 18.-án 54 éves korában, Debrecenben hunyt el.

A település kapcsolata a Bittó családdal

Az 1800-as évek közepén életének nagy idejét itt töltötte Bittó István feleségével, Bittó Irmával. A tulajdonában lévő drávafoki birtok nem volt a család ősi földje, hanem édesanyja után szállott Istvánra.

1848. után külföldre menekült, 1851-ben amnesztiát kapott és hazatért Somogy vármegyébe, ahol 1855-ig lakóhelyét nem hagyhatta el. 1861-ig már szabadon, de visszavonultan gazdálkodott Drávafokon lévő birtokán. Ezután újra a politika színpadára lépett. 1870-ben Ybl Miklós tervei alapján épült fel a Bittó kastély, amelyhez medence is tartozott és angolpark vett körül. A kastély mindkét tengelyére szimmetrikus alaprajzú, földszintes épület volt. A Homlokzatok síkjai elé kiülő két rizalittal, bábos korláttal, négy jón oszloppal alátámasztott fedett terasszal rendelkezett.

Az 1940-es évek végén a kastély egyharmadát sajnos lebontották. Tégláit a katolikus templom építésénél használták fel, a megmaradt részben a Tsz raktárt rendezett be. Ma már csak a romjai látszanak, de ezekből is következtethetünk valamikori szépségére.

Bitto kastély – helyi érték

Ybl tervein az épület alaprajza szimmetrikus, a magas nyeregtetővel fedett középrész földszintes, melyhez két oldalról egyemeletes, a homlokzat síkja elé erősen kiugró rizalit csatlakozik. A rizalitok rövidebb oldalához egy-egy kisebb, földszintes pavilon kapcsolódik.

Főhomlokzatát a középrészen lépcsővel megközelíthető, négy oszloppal alátámasztott előépítmény, ahonnan a félköríves záródású bejárat nyílik. A földszinten középen és a rizalitokon egyenes záródású ablakok, a pavilonokon félköríves nagy ablak illetve kapu, és egyenes záródású ablakok láthatók. A rizalitok emeletén két-két, dór fejezetű pilaszterekkel elválasztott ablak, a széleken vakívek. A hátsó homlokzaton a középrész előtt négy oszloppal alátámasztott fedett terasz készült, bábos korláttal, három félköríves nyílászáróval. A homlokzat nyílászárói ugyancsak félkörívesek, kivéve a rizalitok földszintjét, melyeket kettős, egyenes, hangsúlyos szemöldökpárkánnyal lezárt ablakok tagolnak. A főbejáratától jobbra álló pavilon – melyben a konyha és kiszolgáló helyiségek kaptak helyet –, hosszanti homlokzatát két ablak és három vaknyílás tagolta. A főbejáratától balra álló pavilon háromtengelyes hosszanti homlokzatán középen a kert felé nyíló bejárat, jobbra és balra egy-egy ablak nyílt, valamennyi

félköríves záródású. A homlokzatot hat pilaszter tagolta, a két szélén egy-egy szoborfülke állt. Az összetett, mozgalmas tömegű épület hangsúlyos horizontális tagolást kapott, különösen a hosszanti homlokzatokon. A lábazati párkány és a földszint fölötti tagozott főpárkány a homlokzatokon végigfut, az emeletes épületrészeket ugyanilyen főpárkány zárja. Az egyenes záródású ablakok fölött erőteljes szemöldökpárkány, és a lábazatihoz hasonló könyöklőpárkány látható.

Fodor-kúria helyi érték

1995-ben újították föl a leromlott állapotú kúriát, jellege teljesen megváltozott. A jelenleg álló, csúcsos torony alacsonyabb volt, nem volt tetőtéri beépítés, így a most látható bagolyszem ablakok is hiányoztak. A kúriát 2,3 ha-os organikus művelésű kert veszi körül- parkkal, botanikus kerttel, gyümölcsösrel, zöldséggel.

A volt Fodor-kúria és a körülötte lévő kert védelmének célja, hogy összegyűjtsék az Ormánság területén még fellelhető helyi jellegű fajtákat. A tervek szerint az így kialakuló gyümölcsfajták gyűjteményes kertje a térség génbankja lesz.

14. TÁRSAS KAPCSOLATOK

Családi, rokonsági, baráti kötelékek, intim emberi kapcsolatok és sokrétű csoportviszonyok közössége nélkül az ember szinte életképtelen lény lenne.

A közösség Buda Béla megfogalmazása szerint: „*A társadalmi élet szervezettsége és e szervezeti formán belül kialakuló formális és nem formális emberi relációk rendszere, amelyben az egyén magánéletét éli, szabadidejét tölti.*”

Fontos tény, hogy a lakóhely, a falu (főleg az olyan kistelepülések, ahol mindenki ismer mindenkit), amelyben az emberek nagy részét ismerősi és rokoni szálak fűzik egymáshoz a közös problémák és érdekek sokaságát rejti magába.

A falu az egyik legrégebbi ősi közösség, amelyben az emberek különálló házakban ugyan, de egymás közvetlen közelében élnek.

- Szomszédok - családok leggyakoribb kapcsolata a szomszédokkal van. Egyrészt a fizikai közelség miatt törvényszerű a találkozás, másrészt a falusias életmód vonzata a „kiállok a kiskapuba – kiülök a kispadra a szomszédokkal beszélgetni” életforma. Természetesen ez nem feltétlen jelent bensőséges kapcsolatot.
- Rokonság - minél távolabb élnek a rokonok egymástól, annál ritkábban találkoznak, de, ha segítségre van szükségük az embereknek, elsősorban saját rokonaikhoz fordulnak támogatásért.
- Barátok - bensőségesebb kapcsolatot feltételez, mint a szomszédi, vagy rokoni kapcsolat.
- Munkatársak - az ingázók kevésbé tartanak munkatársi kapcsolatokat fenn, a helyiek munkatársi kapcsolatai pedig összemosódnak a szomszéd/barát/rokon kapcsolatokkal.
- Egyház - a falusiak életében az elmúlt évtizedekben komoly szerepet játszott a vallás. Sajnos ez ma már egyre kevésbé jellemző. Az elmúlt évek alatt a „templomba járó” idősök kihaltak, a fiatalabb generációk pedig már nem igazán igénylik az egyház nyújtotta lelki támaszt.

15. A TELEPÜLÉSEK KÖZMŰVELŐDÉSI INTÉZMÉNYEINEK ÉS KÖZÖSSÉGI SZINTEREINEK MŰKÖDÉSE

A közművelődéssel foglalkozó intézmények működési feltételei és közösségi programjainak eredményei gyenge közepesre értékelhetők. Gyakorlatilag minden település önkormányzata valamilyen módon ellátja feladatát, pontosabban kisebb-nagyobb részt vállal a közösségi élet feltételeinek biztosításában, a pénzügyi keretek megteremtésében.

A mélyen elmaradott gazdaság és erodálódott kulturális állapotok konzerválódása jellemzi Baranya megye aprófalvas övezeteit. A falvakban működő művelődési szervezetek változatos elnevezéssel működnek: művelődési ház, integrált közösségi tér, faluház, közösségi ház, közösségi tér, kultúrház, kézműves ház, könyvtár, egyéb elnevezés.

A kistelepülések legstabilabb művelődési szervezetei a megmaradt falusi kis könyvtárak. A közösség-szervezéssel kapcsolatosan legfőbb probléma a források hiánya, az együttműködés nehézségei, valamint a szakemberhiány. Nem található a települések között olyan közművelődési funkciót ellátó intézmény, amely eredetileg is művelődési háznak épült.

Ahol alacsony vagy közepes színvonalú a közösségi/közművelődési infrastruktúra, ott a közösségi terek működése alacsony színvonalú.

Az eszközbeszerzés forrásai bizonytalanok, mert a kistelepüléseknek nincs önerejük a pályázatok beadásához. Sok helyen a Csorba Győző Könyvtár segít az eszközök beszerzésében, a digitális információhordozók korszerűsítésében.

Az állami normatív támogatás az infrastruktúra, a meglévő berendezések, eszközök, informatikai rendszerek korszerűsítésére, a közüzemi számlák kifizetésére nem elegendő. Emellett a szakmai végzettséggel rendelkező művelődési szakemberek foglalkoztatását sem fedezi.

Elterjedt az a foglalkoztatási forma, hogy főállásban közmunkással, közmunkás bérért, vagy részmunkaidőben foglalkoztatott munkatársra bízzák a művelődés szervezésének feladatát. A falusi közművelődésben tevékenykedők közül kevesen terveznek közösségi vagy művelődésszervezői tanulmányokat, nem tájékozottak a szakma közösségi fórumairól, eseményeiről. A kapcsolati háló összetétele, kiterjedtsége és a közösségi munkában hasznosítható információk eredményességének szintje a kisebb települések felé haladva egyre inkább csökken. A szerény működési feltételek és a szakember hiánya egyben azt is akadályozza, hogy a meglévő szakmai helyi és térségi kapcsolatokat a közösségért tevékenykedők hatékonyan kamatoztathassák.

A közösségek leépülése elsősorban ott figyelhető meg, ahol nincsenek oktatási intézmények, ahol már nem működik könyvtár sem, illetve helyben nem él olyan szakember, aki a közösségi élet megszervezésére vállalkozna. A helyi társadalom belső hálózatát kiépítő, gondozó személyek hiánya a közösségek hiányában, illetve azok rohamos leépülésében is diagnosztizálható. A közösségek kialakulásának, fennmaradásának kritikus pontja, hogy a tevékenységüket milyen mértékben tudják elfogadtatni tagjaikkal, valamint a település lakóival. E tekintetben a polgármester, az önkormányzati képviselőtestület elfogadó beállítódása is meghatározónak bizonyul egy adott közösség életében. A kapcsolati tőke igen hasznos a személyes kötődések kialakításában, az aktuális információk és a támogatási csatornák eléréséhez, valamint a biztonságos működtetés alapjainak megteremtéséhez.

Az életképes közösségek tagjai közötti viszony bizalmi kapcsolatokon, közös érték és identitás felfogáson alapul. A közösségek belső kohéziójának kulcsa, a belső hálózatok kiépülésének módja a folyamatos információcsere, kooperáció és együttesen kialakított, szoros munkamegosztáson alapuló közös tevékenység.

16. TELEPÜLÉSI ÉRTÉKTÁR

A helyi értékleltár azokat a térségi értékeket mutatja be, melyek tájjelleggel, szinte csak a konzorcium településeire jellemző természeti és mesterséges látványosságok, tevékenységek. Ezek az elemek részben olyan helyi erőforrásokat is jelentenek, amik a régmúlt hagyományaira támaszkodva a jövőt meghatározó térségi identitás alapjait biztosíthatják.

Kákics helyi értékei:

- Református templom: melyet 1836-ban építettek klasszicista stílusban a falu legmagasabb pontján. Az épület országos védettség alatt áll.
- Pásztorház: a földszintes építmény szintén országos védettség alatt áll. Az épület az ormánsági népi építészetének egyik jellegzetes emléke.
- Az egykori parókia épülete: itt kapott otthont az ormánsági fejfagyűjtemény. Az épület homlokzatán Kiss Géza Ormánság kutató emléktáblája is megtalálható. Az épület országos védelemre javasolt.
- További népi építészeti értékek: a községben a felsoroltakon túl 6 áll helyi védettség alatt különleges és tájjellegű építészeti megoldásai okán.

Drávafok helyi értékei:

- Bittó-kastély: az épület 1896-ban Ybl Miklós tervei alapján készült klasszicizáló, emeletes földesúri lakként a Bittó család megbízásából. Az építményt egy 40 hektáros angolpark övezte. Az épület felét az 1940-es évek végén lebontották, anyagából építették fel a katolikus templomot, és ugyanekkor szenvedte el a pusztítást a környező park is. A kastély jelenlegi állapota romos.

- Fodor-kúria: az egykori kismemesi lak, helyi védettség alatt áll, és jelenleg az Ormánsági Szabadiskola központját látja el funkcióként.
- Református templom: a község református temploma 1863-ban építették, és szintén helyi védettség alatt áll.
- Római katolikus templom: 1949-ben épült Szent László tiszteletére. Az épület helyi védettség alatt áll.
- A faluközpont védett lakóházai: a község belső részén helyi védelem alatt áll a parókia épülete, illetve 4 régi lakóház, melyek a környék népi építészetének állítanak emléket.
- Hősi emlékmű: az I. Világháború Drávafoki hősi halottainak állít emléket, illetve 1988 óta őrzi a második világháború áldozatainak emlékét is.

Okorág helyi értékei:

Okorág viszonylag gazdag a népi építészeti elemekben. Helyi védettség alatt áll a község temploma és az azt körülvevő történelmi épületek, valamint a Rákóczi utca 38., 40. 43., 48., 50. 51. és 53. számok alatt található lakóépületek. A néprajzi múzeumba több 19. századi faragott csanak került a faluból.

Sósvertike helyi értékei:

A község árpád kori település. Legfontosabb helyi értéke a református temploma.

Bogdása helyi értékei:

- A község legjelentősebb természeti értéke a Duna–Dráva Nemzeti Park kezelésében álló ártéri erdők és rétek, melyek igen gazdag élővilággal rendelkeznek. A falu határában található az ország egyik legnagyobb tölgyfája.
- Bogdása köztereit Szatyor Győző országosan elismert faműves szobrászművész alkotásai díszítik (millenniumi emlékmű, barokk stációs kereszt, temető harangtornya, kerítések, kapuk).

Drávasztára helyi értékei:

- A község egyik legfontosabb épített értéke az 1948-ban épült katolikus templom.
- A horvát kultúra ápolását végzi az 1993-ban megalakult Biseri Drave /Dráva Gyöngyei hagyományörző tamburazenekar és az úgynevezett emlékszoba, amely az egykori élet tárgyait reprezentálja.

17. ÖSSZEGLÉS

Az Ormánság tájegységhez tartozó, konzorciumot alkotó települések mindegyike az ország leg-hátrányosabb helyzetű térségeinek egyikében található. A Dráva régi árterében fekvő, gazdag kulturális örökséget hordozó történeti Ormánság települései napjainkra szinte egységes válság-zónát képeznek. Az aprófalvas térszerkezettel összefügg a helyi szolgáltatások szintjének alacsony színvonala. A fiatalok és képzetebbek elvándorlása mellett megfigyelhető a hátrányos helyzetű csoportok koncentrációja. A képzetlenség és tartós munkanélküliség tovább növeli a marginalizálódott, máról holnapra élő, közösségi részvétel szempontjából passzív népesség arányát a helyi társadalmakban.

Magas a munkanélküliség, gyengék a gazdasági mutatók, negatívak a népesedési trendek, alacsony szintűek a szolgáltatások. Az egy lakosra jutó jövedelem messze az országos és a megyei átlag alatt marad. A térség egyike Magyarországnak leszakadó, aprófalvas vidékeinek: hiányoznak a megfelelő helyi szolgáltatások, nehézkes a közlekedés, nagyarányú a munkanélküliség, elő-rehaladott a szegregáció.

Hiányzik a helyi értelmiség, alacsony a népesség iskolázottsági szintje. Elő-rehaladott az etnikai szegregáció, az elvándorlás nem érinti a nem cigány népesség egy kis részét, megmarad egy szűk helyi elit, akik jellemzően generációk óta kapcsolódnak az adott településhez.

A lakosság jelentős része az országos átlagnál alacsonyabb életszínvonalon él és rossz érdekérvényesítő képességgel bír. A társadalmilag elvárt lehetőségek kiszélesítése érdekében a motivált népesség jelentős része elköltözik a térségből, illetve a központi települések felé orientálódik (migráció, szolgáltatások igénybevétele, fogyasztás, térhasználat szempontjából). Ez a folyamat aláássa a helyi társadalmak szervezettségét.

A tradicionális közösségek meggyengülését és eltűnését követően visszaszorulnak az újabb típusú érdekközösségek formálódásának esélyei; kevés az aktív lakos.

A közösség az emberi együttélés és együttműködés történelmi formája. Az ember alapvetően társas lény, ezért természetes igénye a közösségben való létezés, egy közösséghez való tartozás. Az ilyen közösséghez való tartozás alapja a beleszületés.

Azok a közösségek, amelyekbe az egyén beleszületik, vagy véletlenül belekerül, közös érdekek és értékek, valamint közös célok mentén jöttek létre. Amennyiben egy közösségről beszélünk, akkor azokról az egyénekről is szó van, akik a közösséget alkotják. Az egyén és a közösség, illetve a közösség tagjai szükségszerűen valamilyen kapcsolatban állnak egymással. Ennek a viszonynak az alapja az egyének együttműködése.

A közösség célja tehát egyrészt, hogy kielégítse az egyén közösségszükségletét, másrészt valamilyen, az adott társadalom számára fontos feladat elvégzése, harmadrészt pedig a közös célok eléréseért a közösség tagjai közös döntéseket hoznak, közös lépéseket tesznek, együttműködnek egymással.

A falusi népesség hagyományos faluközösségként való értelmezése jelenleg illúzió. A kistelepüléseken jelentősen meggyengültek a tradicionális közösségeket összekapcsoló, azokat éltető erők. A modern érdekközösségek, a demokratikus alapú, civil állampolgári kezdeményezések jelenléte esetleges és töredékes. A leszakadó falvakban nagy a közösségi ügyek szempontjából passzív, a saját sorsának javítására képtelen, motiválatlan népesség aránya. Ezért nagy szerep hárul a kívülről érkező kezdeményezőkre éppúgy, mint a helyi kulcsszereplőkre.

Lépésről - lépésre haladva, a történelmi / történelmi múltat és a helyi erőket felhasználva lehet a közösségi tevékenységeket eredményesen végezni.

A projekt során ez a történelmi háttér adta az alapját a helyi rendezvények, programok, tanuló körök tervezésének.